

Kadernota 2017-2020

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	2
1. INLEIDING EN SAMENVATTING	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Context	3
1.3 Beeld meerjarenperspectief Beleids- en Financiële begroting 2016-2019	4
1.4 Autonome ontwikkelingen en ontwikkelingen bestaand beleid	4
1.5 Nieuwe beleidsambities	5
1.6 Ontwikkeling financieel (meerjaren)perspectief	5
1.7 Perspectief Grondexploitatie	6
1.8 Risicobeheersing	6
1.9 Samenvattend voorstel	6
2. PROGRAMMA'S	8
2.1 Programma Leefomgeving	8
2.2 Programma Veiligheid	11
2.3 Programma Economie, toerisme en recreatie	12
2.4 Programma Duurzaamheid	12
2.5 Programma Jeugd en onderwijs	12
2.6 Programma Welzijn, sport en cultuur	12
2.7 Programma Werk, inkomen en zorg	13
2.8 Programma Dienstverlening	15
2.9. Programma Bestuur en communicatie	16
2.10 Bedrijfsvoering	16
3. TRENDS	19
4. PERSPECTIEF GRONDEXPLOITATIES	23
4.1 Inleiding	23
4.2 De resultaten en de voortgang	23
4.3 Wijzigingen in de grondexploitaties door de Bbv	25
5. FINANCIEEL (MEER)JAREN PERSPECTIEF	26
5.1 Inleiding	26
5.2 Financieel perspectief beleid- en financiële begroting 2017	26
6. BEGROTINGSRICHTLIJNEN	33
6.1 Toetsingsaspecten Gedeputeerde Staten begroting 2017-2020	33
6.2 Herziening Besluit begroting en verantwoording (BBV)	34
6.3 Begrotingsrichtlijnen 2017-2020	36
BIJLAGE MIDTERMREVIEW COALITIEAKKOORD 2014-2018	39

1. INLEIDING EN SAMENVATTING

1.1 Inleiding

Hierbij bieden wij u de Kadernota 2017-2020 ter vaststelling aan. In deze nota wordt aangegeven, waar de komende jaren de beleidsaccenten worden gelegd binnen de financiële mogelijkheden van onze gemeente. In de Kadernota vindt een bijstelling plaats van het meerjarenperspectief op basis van externe autonome ontwikkelingen en ontwikkelingen in bestaand beleid alsmede nieuwe beleidswensen (hoofdstukken 2 Programma's en 5 Financieel meerjarenperspectief).

Op basis van de VNG strategie De Gemeente 2020 worden voorts verschillende trends geschetst die voor de komende jaren binnen de gemeentelijke domeinen zijn waar te nemen. Het zijn trends die op onze gemeente kunnen afkomen en die mogelijk in de komende jaren een opgave voor de gemeente vormen (hoofdstuk 3). Daarin wordt ook ingegaan op de vraag waar we nu staan in relatie tot de uitvoering van het Coalitieakkoord 2014-2018. De grondexploitaties komen in hoofdstuk 4 aan de orde. Tot slot worden de richtlijnen en kaders aangegeven voor het opstellen van de Beleids- en financiële begroting voor 2017 en de meerjarenraming 2018-2020 (hoofdstuk 6). In de bijlage treft u een midtermreview op de uitvoering van het coalitieakkoord ter kennisname aan.

Dit hoofdstuk bevat een samenvatting van de kadernota.

Met deze kadernota wordt voldaan aan hetgeen in de door uw raad vastgestelde Financiële verordening 2007 is geregeld.

1.2 Context

De ambities voor de komende jaren worden in belangrijke mate bepaald door voortzetting van de uitvoering van reeds door uw raad vastgestelde kaders en de uitvoering van het Coalitieakkoord 2014-2018. In het Coalitieakkoord 2014-2018 zijn beleidsvoornemens voor die jaren geformuleerd. In de verschillende beleidsbegrotingen zijn deze voornemens uitgewerkt. Een groot deel van de beleidsvoornemens uit het coalitieakkoord zijn uitgevoerd dan wel in gang gezet. Hiervoor wordt verwezen naar de in deze kadernota opgenomen midtermreview.

Na vier stevige heroverwegingsronden was het financiële perspectief in de meerjarenbegroting 2016-2019 gezond te noemen. In het afgelopen jaar hebben wij het beleid op het gebied van het sociale domein en de daarbij benodigde financiële middelen inzichtelijk gemaakt. Daaruit blijkt dat de begroting voldoende ruimte biedt voor de uitvoering van de aan de gemeente opgedragen taken op het gebied van het sociale domein.

Met betrekking tot het onderhoud van de openbare ruimte hebben wij na vele jaren van heroverweging door middel van het IBOR beleidsplan inzichtelijk gemaakt hoe de samenhang is tussen de kwaliteit van de openbare ruimte en de beschikbare c.q. benodigde financiële middelen. Het IBOR beleidsplan stelt uw raad in de gelegenheid aan de knoppen te draaien met betrekking tot het gewenste onderhoudsniveau van de openbare ruimte. Op dit gebied ligt er nu een uitdaging om de ambities waar te maken. Met betrekking tot de samenwerking in de Veiligheidsregio heeft na de overgang van de brandweezorg een herijking van de financiële verdeelsystematiek plaatsgevonden, hetgeen voor onze gemeente leidt tot een flinke kostenbesparing.

Sinds de vaststelling van de (meerjaren)begroting 2016-2019 zijn er echter ook een aantal ontwikkelingen die op de gemeente afkomen en tot onze spijt zorgen voor forse tegenvallers zonder dat wij daarop voor een groot deel invloed kunnen uitoefenen. Genoemd worden bijvoorbeeld de loonmaatregelen, die landelijk in de cao zijn afgesproken, de wijziging van het Besluit begroting en verantwoording (Bbv) met gewijzigde regels over rentetoerekening en renteomslag voor grondexploitaties.

Wij vinden het niettemin wenselijk rekening te houden met de budgettaire consequenties van het vasthouden aan het vastgestelde onderhoudsniveau van de openbare ruimte (minimumvariant IBOR).

Wij hebben nog meer ambities die vragen om uitvoering. Een deel daarvan hebben wij uw raad via raadsvoorstellen al kenbaar gemaakt, zoals de onderwijshuisvesting, de overheidsparticipatie en de introductie van BOA's. Deze voorstellen hebben wij aan u voorgelegd vanuit de overtuiging dat deze nodig zijn en in de veronderstelling dat we een groot deel van deze ambities zouden kunnen invullen. Nu zijn wij echter ingehaald door een aantal forse tegenvallers.

Deze kadernota laat een mix zien van deze ambities en de forse tegenvallers. Deze tegenvallers zorgen voor een tekort in het financiële meerjarenperspectief 2017-2020. Daardoor zijn wij (vooralsnog) niet in staat alle ambities waar te maken. In deze kadernota worden ze wel inzichtelijk gemaakt.

Door de heroverwegingsoperaties van de afgelopen jaren biedt de lopende begroting nagenoeg geen ruimte om ambities die relatief weinig budget vragen op te vangen. Dit betekent dat deze ook in deze kadernota inzichtelijk zijn gemaakt.

De uitkomsten van de Meicirculaire 2016 zijn verwerkt in deze kadernota.

Algemeen uitgangspunt is, dat financiële ruimte voor nieuw beleid opgebracht wordt door de aanwezige ruimte in de begroting of door herprioritering binnen het bestaande beleid.

Hieronder wordt het beeld van het meerjarenperspectief gegeven en doen wij suggesties voor de aanpak voor dekkingsoplossingen. Wij hebben een indeling in vier categorieën gemaakt:

- algemene autonome ontwikkelingen (autonome ontwikkelingen, die niet specifiek zijn toe te rekenen aan een programma),
- ontwikkelingen bestaand beleid (autonome ontwikkelingen in bestaand beleid van de programma's,
- noodzakelijk nieuw beleid (nieuw beleid, waarvan wij de uitvoering bij aanwezigheid van voldoende middelen noodzakelijk vinden) en
- gewenst nieuw beleid.

1.3 Beeld meerjarenperspectief Beleids- en Financiële begroting 2016-2019

Het meerjarenperspectief 2016-2019 liet in het raadsvoorstel, behorende bij de begroting 2016 positieve eindsaldi zien voor de jaren 2016-2019. Met de toevoeging van de jaarschijf 2020 is dit beeld als volgt.

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Begroting 2016-2019	143.720	156.145	155.125	155.125

1.4 Autonome ontwikkelingen en ontwikkelingen bestaand beleid

Na de behandeling en vaststelling van de Beleidsbegroting 2016 is er sprake van verschillende autonome ontwikkelingen. Deze vloeien voort uit externe (algemene) autonome ontwikkelingen of ontwikkelingen in bestaand beleid, waarmee in de begroting 2017 en volgende jaren rekening moet worden gehouden. Deze ontwikkelingen zijn toegelicht in hoofdstuk 2 respectievelijk 5 van deze kadernota. Per saldo vallen deze, zoals hierboven al gemeld negatief uit.

Er wordt rekening gehouden met een inschatting van de per saldo positieve uitkomsten van de Meicirculaire 2016 in verband met een verwachte positieve ontwikkeling in de algemene uitkering Gemeentefonds. Daarbij gaat het onder meer om 50% van de toegezegde uitkering tweede fase onderhoud Gemeentefonds (herverdeling gemeentefonds).

Het totaalbeeld van het financieel meerjarenperspectief ziet er, rekening houdend met een aantal dekkingsoplossingen, samengevat als volgt uit:

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Begroting 2016-2019	143.720	156.145	155.125	155.125
Subtotaal algemene autonome ontwikkelingen	-425.900	-425.900	-425.900	-405.900
Subtotaal ontwikkelingen AU mc/sc 2016	237.370	324.550	248.000	130.000
Subtotaal bestaand beleid	-240.761	-230.641	-173.740	-172.955
Subtotaal dekking bestaand beleid	64.040	59.920	55.790	52.005
Subtotaal oplossingen bestaand beleid	162.500	162.500	162.500	162.500
Totaal concept begroting 2017-2020	-59.031	46.574	21.775	-79.225

Dit betekent dat de (meerjaren)begroting 2017-2020 op basis van de externe (algemene) autonome ontwikkelingen en ontwikkelingen in bestaand beleid in de eerste en de laatste jaarschijf niet in evenwicht is. Voor de (eerste) jaarschijf 2017 en voor de jaarschijf 2020 zal structureel dekking gevonden moeten worden om daarmee te voldoen aan de toezichtregels van de provincie. Bij de begroting 2017 zullen wij met aanvullende dekkingsvoorstellen komen om in ieder geval de begroting 2017 sluitend te maken en de jaarschijf 2020 structureel sluitend.

1.5 Nieuwe beleidsambities

Na de vaststelling van de meerjarenbegroting 2016-2019 hebben zich nieuwe beleidsambities voor de komende jaren aangediend. Deze zijn toegelicht in hoofdstuk 2 bij de diverse programma's. Binnen deze categorie is een onderscheid in prioritering te maken tussen nieuw beleid, waarvan wij de uitvoering bij aanwezigheid van voldoende middelen noodzakelijk vinden en overig nieuw beleid, waarover keuzes gemaakt kunnen worden afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende middelen.

De lasten van de nieuwe ambities bedragen per saldo:

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Totaal noodzakelijk nieuw beleid	-272.800	-32.200	-32.200	-32.200
Totaal oplossingen noodzakelijk nieuw beleid	162.000	0	45.000	45.000
Totaal gewenst nieuw beleid	-716.000	-366.000	-386.300	-406.180

Deze bedragen dienen gesaldeerd te worden.

1.6 Ontwikkeling financieel (meerjaren)perspectief

Naast de geschetste autonome ontwikkelingen leggen de wensen voor nieuw beleid een flink beslag op de gemeentelijke middelen.

Wat de uitkomsten van de septembercirculaire worden, is nog niet bekend. Mogelijk zal de toegezegde uitkering tweede fase onderhoud Gemeentefonds leiden tot een hogere algemene uitkering uit het Gemeentefonds dan waarvan wij op dit moment uitgaan. In het perspectief houden wij rekening met 50% van de uitkering. Afhankelijk van de nog beschikbaar te komen extra middelen zal een keuze gemaakt kunnen worden over de prioritering in de wensen voor nieuw beleid. De uitkomsten van de septembercirculaire zouden daaraan mogelijk kunnen bijdragen als de overige 50% wordt uitgekeerd.

Rekening houdend met bovenstaande ontwikkelingen en wensen voor noodzakelijk nieuw beleid, ziet het meerjarenperspectief Begroting 2017-2020 er samengevat als volgt uit.

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Totaal concept begroting 2017-2020	-59.031	46.574	21.775	-79.225
Totaal noodzakelijk nieuw beleid	-272.800	-32.200	-32.200	-32.200
Totaal oplossingen noodzakelijk nieuw beleid	162.000	0	45.000	45.000
Begroting 2017-2020 incl noodzakelijk nieuw beleid en oplossingen	-169.831	14.374	34.575	-66.425

Dit betekent dat de (meerjaren)begroting 2017-2020 op basis van de externe (algemene) autonome ontwikkelingen, ontwikkelingen in bestaand beleid en het noodzakelijk nieuw beleid met de voorgestelde oplossingen in de eerste en de laatste jaarschijf niet in evenwicht is.

Als het gewenste nieuw beleid aan dit perspectief wordt toegevoegd, ontstaat het volgende beeld:

Totaal gewenst nieuw beleid	-716.000	-366.000	-386.300	-406.180
Begroting 2017-2020 incl gewenst nieuw beleid	-885.831	-351.626	-351.725	-472.605

Dit beeld laat een meerjarenbegroting zien die niet in evenwicht is. Om de nieuwe wensen te kunnen uitvoeren zullen dekkingsmiddelen gevonden moeten worden.

In de afgelopen jaren zijn er vier stevige heroverwegingsronden geweest. Tegelijkertijd kunnen we constateren dat de uitvoering van het coalitieakkoord op schema ligt. Hiervoor wordt verwezen naar de midtermreview. We zijn in staat om een groot deel van de tegenvallers op te vangen c.q. de autonome ontwikkelingen te verwerken, o.a. de wijziging van de rentetoerekening in verband met de gewijzigde Bbv en de opvang van externe algemene autonome ontwikkelingen, maar niet alle. Wij stellen voor de aangegeven categorieën: algemene autonome ontwikkelingen, de ontwikkelingen algemene uitkering, de ontwikkelingen bestaand beleid alsmede de dekking en oplossingen bestaand beleid (de tabel onder 1.4) als kader te verwerken in de ontwerpbegroting 2017-2020 met de kanttekening dat wij in deze begroting met aanvullende dekkingsvoorstellen zullen komen om in ieder geval de begroting 2017 en de jaarschijf 2020 structureel sluitend te maken.

Zoals gezegd is er nog onduidelijkheid over de uitkomsten van het Gemeentefonds in de septembercircularisatie. Dit betekent dat de nieuwe wensen (inclusief de door ons noodzakelijk geachte), die afgelopen maanden zijn onderbouwd en waarvan er een aantal aan uw raad zijn voorgelegd, op dit moment nog niet tot duidelijkheid kunnen worden gebracht. Stap voor stap zullen wij onder de gegeven omstandigheden werken aan dekkingsoplossingen met behoud van een sluitend meerjarenperspectief. Met uw raad willen wij bij de behandeling van deze kadernota opiniërend spreken over mogelijke oplossingen voor de dekking van de nieuwe wensen. Daarbij kan gedacht worden aan het bijstellen van de ambities, een vijfde heroverweging of een lastenverhoging. Deze mogelijke oplossingen worden dan door ons betrokken in het dekkingsvoorstel bij de begroting 2017. Uitgangspunt is een sluitende begroting van de jaarschijven 2017 en 2020. Het is mogelijk dat, gelet op het geschetste meerjarenperspectief, niet alle wensen gehonoreerd kunnen worden. Bij de vaststelling van de begroting 2017 zal dat blijken.

1.7 Perspectief Grondexploitatie

Een nieuwe doorrekening van de grondexploitaties heeft in het voorjaar van 2016 plaatsgevonden. Hierbij zijn nieuwe begrotingen van de diverse grondexploitaties voor de komende jaren gemaakt op basis van bijgestelde inzichten en verwachtingen. De nieuwe berekeningen zijn input geweest voor de paragraaf Grondbeleid in de Jaarstukken 2015, die aan uw raad zijn voorgelegd. Voor de inhoud wordt hiernaar verwezen. Het is gebruikelijk dat wij twee keer per jaar een nieuwe doorrekening maken. De volgende doorrekening zal plaatsvinden, voordat de tweede bestuursrapportage en de begroting in het najaar wordt uitgebracht.

De commissie BBV (Besluit, begroting en verantwoording) heeft een aantal voorstellen uitgewerkt, die hebben geleid tot wijziging het Bbv. Deze wijzigingen moeten tot meer transparantie, eenduidigheid en een vermindering van de administratieve lasten leiden. Deze voorgenomen wijzigingen worden voor zover nodig verwerkt in deze kadernota (zie hoofdstuk 5, onder het kopje financiering) en in de begroting 2017.

1.8 Risicobeheersing

In de Jaarstukken 2015 hebben wij aangegeven, dat op grond van de reserve-omvang de ratio $\text{€ } 1.161.802 / \text{€ } 730.766 = \text{afgerond } 1,59$ bedraagt. Deze ratio is volgens de door uw raad vastgestelde nota Weerstandsvermogen en Risicomanagement ruim voldoende van omvang. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de Begroting 2017 zal, gelet op de uitkomsten van de besluitvorming over de Jaarstukken 2015 en de eerste bestuursrapportage 2016, een actualisatie van de risico's en een nieuwe berekening van het weerstandsvermogen plaatsvinden.

1.9 Samenvattend voorstel

Deze kadernota bevat de volgende voorstellen:

1. Het vaststellen van de begrotingsrichtlijnen als uitgangspunt voor het opstellen van de ontwerpbegroting 2017.
2. De aangegeven categorieën: algemene autonome ontwikkelingen, de ontwikkelingen algemene uitkering, de ontwikkelingen bestaand beleid alsmede de dekking en oplossingen bestaand beleid als kader verwerken in de ontwerpbegroting 2017-2020 met de

kanttekening dat wij in deze begroting met aanvullende dekkingsvoorstellen zullen komen om in ieder geval de begroting 2017 sluitend te maken en de jaarschijf 2020 structureel sluitend.

3. Alle voorstellen voor nieuw beleid opiniërend te bespreken.
4. Voor het overige de Kadernota 2017-2020 als basis voor de begrotingsvoorbereiding te beschouwen.

2. PROGRAMMA'S

2.1 Programma Leefomgeving

2.1.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

IBOR (Integraal beheer openbare ruimte)

In de raadsvergadering van 23 mei jl. hebben wij uw raad het IBOR beleidsplan voorgelegd over het beheer van de openbare ruimte en de samenhang tussen kwaliteit van deze ruimte en de beschikbare c.q. benodigde financiële middelen. We hebben uw raad verschillende scenario's geschetst waaruit een keuze kan worden gemaakt. Wij hebben voorgesteld te kiezen uit de ambitieniveaus behorende bij de beheerscategorieën en structuurgebieden conform het "voldoende scenario Olst-Wijhe 2016" en de financiële consequenties daarvan af te wegen in deze kadernota. Om vast te kunnen houden aan het huidige, vastgestelde kwaliteitsniveau, figuur 1 uit het raadsvoorstel, is jaarlijks € 122.000 extra nodig bovenop het huidige beschikbaar budget. Dit niveau, voor de meeste structuurgebieden "laag niveau", is het absolute minimum. Onder niveau "laag" heeft onderhoud geen zin meer. Dit leidt tot een te lage beeldkwaliteit, kapitaalvernietiging en ontevredenheid bij inwoners (burgerpeiling waarstaatjegemeente.nl). Wij hebben deze middelen (de minimumvariant) om bovenstaande redenen ondergebracht in de categorie ontwikkelingen bestaand beleid.

Watersysteemheffing

De gemeente betaalt voor wegen die in haar eigendom zijn watersysteemheffing ongebouwd aan het waterschap. De wet kent een 'tariefdifferentiatie wegen' die inhoudt dat voor openbare verharde wegen een hoger tarief kan worden vastgesteld dan voor overige ongebouwde onroerende zaken. Waterschap Groot Salland was in 2015 het enige waterschap in Nederland dat de verhoging voor wegen (en daarmee de differentiatie in tarieven) nog niet toepaste. Vanaf 1 januari 2016 is het Waterschap Drents Overijsselse Delta ontstaan uit de fusie tussen de waterschappen Reest en Wieden en Groot Salland.

Het nieuwe waterschap heeft besloten om met ingang van 2016 de tariefdifferentiatie in te voeren. Het waterschap maakt daarbij gebruik van de wettelijke mogelijkheden die de Waterschapswet biedt. Onderbouwing vanuit het waterschap daarbij is dat de waarde van een hectare weg aanzienlijk hoger is dan een hectare bouwgrond en dat neerslag van wegen sneller afstroomt dan die van onverharde ongebouwde onroerende zaken.

De indicatie is dat de 'tariefdifferentiatie wegen' per saldo leidt tot een structurele verhoging van de lasten met € 5.000.

Effect gemeentelijk rioleringsplan

In uw raad van 14 december 2015 is het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2020 (GRP) vastgesteld. Hierbij is het uitgangspunt gehanteerd dat over nieuwe investeringen geen kapitaallasten meer worden berekend. De investering wordt niet meer geactiveerd, d.w.z. dat er geen jaarlijkse rente en afschrijvingen worden berekend en meegenomen in het riooltarief. In de nieuwe GRP is gekozen voor een systeem van directe afschrijving, waarbij investeringsbedragen direct ten laste worden gebracht van de beschikbare voorziening Riolering.

Het effect is dat rentelasten over nieuwe rioolinvesteringen ten laste van de gemeentelijke exploitatie komen. Op basis van de geplande investeringen, opgenomen in het GRP moet aldus rekening worden gehouden met een oplopende rentelast van € 14.000 in 2017 naar € 52.000 in 2020 (financieringsnadeel).

Een mogelijkheid is de in de GRP gekozen oplossing van niet activeren van investeringen terug te draaien en de kapitaallasten weer door te berekenen in het riooltarief, zoals vóór de vaststelling van het nieuwe GRP het geval was. Een effect hiervan is dat dit ruimte oplevert voor de exploitatie. Rentelasten kunnen alleen toegerekend worden aan de rioolheffing, indien er sprake is van activering van de rioolinvesteringen (rente en afschrijving). Het is niet toegestaan de financieringslasten voor rioolinvesteringen ten laste te brengen van de tariefopbouw van de

rioolheffing. Dit vloeit voort uit de op basis van het Bbv gemaakte Model kostenopbouw riolering van de VNG. De notitie wordt gebruikt om de riooltarieven transparant en duidelijk op te bouwen om de rechterlijke toets te kunnen doorstaan ingeval van beroepsprocedures bij de belastingrechter over rioolheffingen.

Wij onderkennen het belang van een gedegen en goed onderbouwde vergelijking van de beide opties met betrekking tot de afschrijvingssystematiek en de effecten ervan. Wij vragen hierover een second opinion bij een expert op dit vlak en zullen uw raad hiervan voor de begroting 2017 in kennis stellen, teneinde een goede afweging te kunnen maken. Dit mede gelet op het financiële meerjarenperspectief dat wij schetsen in de Kadernota 2017-2020 en de door de PvdA gestelde vragen over dit onderwerp.

Daarnaast is er nog een effect van het GRP op de gemeentelijke exploitatie. Met de btw-component in de exploitatiekosten werd sinds de invoering van het btw-compensatiefonds (in 2003) al rekening gehouden bij de berekening van de hoogte van de rioolheffing. Nieuw is dat in de berekening rekening is gehouden met de btw over nieuwe investeringen. Dit betekent dat deze terugvorderbare btw vrijvalt ten gunste van de exploitatie. Gemiddeld (over 10 jaar) levert dit een voordeel op van € 28.000 per jaar.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de financiële effecten van het vastgestelde GRP.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Btw voordeel investeringen	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000
Financieringsnadeel 2016-2020		-14.000	-38.000	-49.000	-52.000

Onderhoudsrechten begraafplaatsen

De grafmonumenten op de begraafplaats Wijhe worden door de gemeente vanwege heroverweging niet meer jaarlijks schoongemaakt. Met ingang van 1 januari 2016 worden de nabestaanden hiervoor dan ook geen onderhoudsrechten meer in rekening gebracht. Dit betekent dat er jaarlijks € 2.000 minder baten binnenkomen.

2.1.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Invoering van de Omgevingswet

In 2018 treedt de Omgevingswet in werking. Invoering van deze wet heeft grote gevolgen voor de gemeente en vraagt de komende periode veel aan voorbereiding en implementatie. Inmiddels is een startnotitie vastgesteld, waarmee de voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet in gang zijn gezet. Ook is een startbudget beschikbaar gesteld voor 2016. Om de voorbereidende werkzaamheden straks voort te kunnen zetten, is voor 2017 een budget nodig ter grootte van € 137.000. Dit budget wordt ingezet voor onder andere de financiering van de benodigde ambtelijke inzet, de inhuur van externe expertise en voor trainingen en bijeenkomsten. De komende periode krijgt de wet zijn uitwerking en zal meer duidelijk worden over benodigde toekomstige investeringen. In de loop van 2017 zal een budgetvoorstel worden gedaan voor 2018.

VTH-wet (Vergunning, toezicht en handhaving) en transitie RUD

Op 4 april 2016 is de wet tot wijziging van de Wabo (VTH-wet) in werking getreden. Dit betekent dat de kaders waarbinnen de Omgevingsdiensten moeten opereren bij wet zijn vastgelegd. Het gaat hierbij om het takenpakket, de kwaliteit en de juridische vorm. Voor de eerste twee aspecten opereert de RUD IJsselland al conform de voorschriften. Het punt van de juridische basis betekent voor onze netwerk-RUD dat wij een transitieproces in zullen gaan dat uiterlijk 1 januari 2018 zal resulteren in een gemeenschappelijke regeling (GR). Dit heeft grote gevolgen voor de 11 gemeenten en de Provincie die 'eigenaar' zijn van de RUD. Niet alleen op het vlak van bestuur, organisatie en financiën, maar ook voor de medewerkers. Daarom zal 2016 ook in belangrijke mate

in het teken staan van deze opgave, een échte uitdaging. Het traject daar naar toe is intensief en komt bovenop de reguliere taken die we binnen RUD IJsselland uitvoeren.

Voor de transitie naar een GR is een projectorganisatie ingericht. Om deze projectorganisatie te bekostigen is voor 2016 een bijdrage van alle partners gevraagd. Voor 2017 zal deze projectorganisatie ook actief zijn. In het MT-overleg van 18 maart 2016 is gezamenlijk afgesproken dat hiervoor een bijdrage wordt geraamd gebaseerd op hetzelfde bedrag als voor 2016 is geraamd met een opslag van 15%. Dit betekent dat rekening gehouden moet worden met een bedrag van € 16.500.

VTH applicatie

Bij de oprichting van de Netwerk RUD IJsselland/Twente was één van de belangrijkste randvoorwaarden om deze samenwerking te doen slagen een ICT systeem, waarbij alle RUD partners betrokken zijn. Dit systeem moet het mogelijk maken om eenvoudig over en weer informatie uit te wisselen. Na een lang voorbereidingstraject heeft inmiddels de aanbesteding, na onze goedkeuring plaatsgevonden. Het project is voorlopig gegund. Wij hebben u over deze ontwikkelingen in de Begrotingsbrief 2016-2019 geïnformeerd.

In de bedrijfsvoeringraad DOWR is besloten deel te nemen in deze RUD brede VTH applicatie voor zowel het milieudeel (project 1) als het Bouw en RO-deel (project 2).

Het besluit om over te gaan tot aanbesteding van de aanschaf van deze RUD brede VTH applicatie is in 2012 gestart ten tijde van de oprichting van de Netwerk-RUD. De financiële gevolgen van deze keuze bedragen in 2017 € 31.000.

Wet kwaliteitsborging in de bouw

Door het ministerie van BZK is een wetsvoorstel opgesteld om bepaalde taken van het gemeentelijke bouw- en woningtoezicht te laten uitvoeren door private partijen: Wet kwaliteitsborging in de bouw (wet PKB). Het betreft de toetsing van aanvragen aan de voorschriften uit het Bouwbesluit en het toezicht op de uitvoering hierop. Fasegewijs zullen type bouwwerken worden overgeheveld van het publieke naar het private domein. De gemeente houdt op dit gebied straks alleen nog maar systeemtoezicht en concentreert zich op de ruimtelijke vergunning. Deze ontwikkeling, bekend onder de naam private kwaliteitsborging (PKB), heeft gevolgen voor vergunningverlening, toezicht en handhaving. De eerste fase van PKB start naar alle waarschijnlijk begin 2017. Op basis van een onderzoek willen wij nagaan wat de consequenties van PKB (met name organisatorisch en financieel(leges)) zijn en hoe wij hierop het beste kunnen inspelen. Voor 2017 wordt de benodigde capaciteit geraamd op € 15.000.

IBOR (Integraal beheer openbare ruimte)

Een deel van de kosten van het IBOR beleidsplan hebben wij ondergebracht in de categorie ontwikkelingen bestaand beleid.

Wij streven er naar om de extra ambities in de openbare ruimte waar te maken door het onderhoud op een hoger niveau te brengen, als daarvoor voldoende middelen beschikbaar gesteld kunnen worden. Conform het raadsvoorstel IBOR beleidsplan zijn daarvoor de volgende financiële middelen nodig.

- € 165.000, structureel voor het scenario “voldoende”;
- € 350.000, incidenteel in 2017 voor achterstallig onderhoud van bermen en sloten;
- € 210.000, jaarlijks gedurende vier jaar voor grasbetonstenen, vanuit financiële overwegingen met ingang van 2018. Als de aanleg wordt geactiveerd en in 15 jaar wordt afgeschreven tegen 3% rente bedragen de lasten in 2019 € 20.300, in 2020 € 40.180 en daarna oplopend naar max. € 78.680 in 2022.

Deze aanvullende ambitie is ondergebracht in de categorie nieuw beleid.

In het IBOR beleidsplan is het inlopen van achterstanden in het onderhoud aan bermen en sloten opgenomen. Veel bermen zijn te hoog en sloten zijn begroeid geraakt en dichtgeslibd.

Inschattingen leren dat bij volledige uitvoering door de gemeente de kosten kunnen oplopen tot € 900.000. Door met LTO en individuele agrariërs de samenwerking te zoeken kunnen kosten beperkt worden. Dit moet nader verkend worden. Om te kunnen starten worden de kosten geraamd op € 350.000.

In het IBOR beleidsplan is ook de aanleg van grasbetonstenen opgenomen om onze bermen te verstevigen. Het gaat om circa 26 km grasbeton langs wegen in het buitengebied. De eenmalige aanleg van grasbetonstenen kost ca. € 840.000 (vier jaar elk € 210.000). Als de aanleg wordt geactiveerd en in 15 jaar wordt afgeschreven tegen 3% rente bedragen de lasten in 2019 € 20.300, in 2020 € 40.180 en daarna oplopend naar max. € 78.680 in 2022.

Areaaluitbreiding

Door uitbreiding van areaal (nieuwbouwwijken) zijn de kosten voor onderhoud van de openbare ruimte € 39.000 hoger. Dit is een aan te merken als een autonome ontwikkeling. In het verleden hebben wij areaaluitbreiding niet meegenomen in het meerjarenperspectief, als het meerjarenperspectief daarvoor geen financiële ruimte bood. Vooralsnog stellen wij voor deze gedragslijn ook nu te hanteren. Dit betekent dat de areaaluitbreiding binnen de bestaande budgetten opgevangen dient te worden.

2.2 Programma Veiligheid

2.2.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Budgettaire afspraken Veiligheidsregio IJsselland (VRIJ)

De bijdrage van onze gemeente in de totale kosten van de VRIJ was €1.527.908 (€ 1.494.208, € 281 compensatieregeling en € 33.419 maatwerk). Er heeft een herijking van de financiële verdeelmethode plaatsgevonden. Daarnaast heeft een bezuiniging van € 1 miljoen plaatsgevonden.

Na de herijking is ons aandeel in het totaal exclusief maatwerkafspraken verlaagd van 4,42% naar 4,09%. Als gevolg van de herijking is ons voordeel € 112.964. Ons aandeel in de structurele besparing is € 40.869. Per saldo een voordeel van bijna € 154.000.

2.2.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Toezicht openbare ruimte

In de Beleidsnota integrale Veiligheid 2016-2020 is het thema 'veilige woon- en leefomgeving' als prioriteit benoemd. Het gaat daarbij specifiek om aandacht voor kwetsbare buurten/straten. Hiervoor zijn aanvullende middelen nodig. We willen inwoners in de gelegenheid stellen zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het oplossen van problemen. Er is echter een grens aan wat inwoners zelf kunnen oplossen. In sommige gevallen is het belangrijk dat je als overheid in staat bent om problemen aan te pakken. In de praktijk blijkt dat er, aanvullend op de politie, instrumenten nodig zijn als handhaving en toezicht op thema's als handhaving m.b.t. meldingen over afvaldumping, verkeerd parkeren in woonwijken en winkelstraten, handhaving eenrichtingsverkeer, aanlijngedrag van honden in de bebouwde kom, de opruimplicht en het negeren van de geslotenverklaring tijdens markttijden, controle op specifieke regelgeving (o.a. verkeer) bij evenementen, omgekeerd inzamelen en de Drank- en Horecawet. Deze punten worden nu óf niet opgepakt óf er wordt inzet van de wijkagent gevraagd. Dit laatste gaat ten koste van politiecapaciteit (handhaving openbare orde en opsporing van strafbare feiten/criminaliteit). De politie is primair aan zet wanneer het gaat om het handhaven van de openbare orde en de veiligheid. Gemeenten zorgen met gemeentelijke buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) voor ogen en oren op straat en kunnen daar ingrijpen waar de leefbaarheid wordt aangetast door overtredingen die overlast veroorzaken en tot kleine ergernissen leiden. BOA's en politie vullen elkaar dus aan en dragen zo samen zorg voor leefbaarheid én veiligheid op straat. Daarom is het gewenst BOA's in te zetten.

De financiële consequenties voor 2016 worden opgevangen binnen de huidige begroting van programma 2 Veiligheid, er van uitgaande dat net als in voorgaande jaren de bijdrage aan de Veiligheidsregio als gevolg van onderuitputting van budgetten wordt verlaagd. Voor 2017 en verder kunnen de financiële gevolgen van € 19.000 per jaar integraal worden afgewogen in deze kadernota.

2.3 Programma Economie, toerisme en recreatie

2.3.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Dividend Wadinko

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders van Wadinko heeft op 19 april 2013 besloten om over de jaren 2012 tot en met 2016 jaarlijks € 1.194.500 dividend uit te keren. Voor onze gemeente betekent dit een dividend van € 30.000. De genoemde periode is nu in ieder geval verlengd naar 2021.

2.3.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Geen.

2.4 Programma Duurzaamheid

2.4.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Geen.

2.4.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Geen.

2.5 Programma Jeugd en onderwijs

2.5.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Intrekking Regeling medegebruik en verhuur schoolgebouwen

Door de uit juridisch oogpunt noodzakelijke intrekking van de Regeling medegebruik en verhuur schoolgebouwen en –terreinen primair onderwijs gemeente Olst-Wijhe 2013 is er een lagere huuropbrengst dan in de begroting geraamd. Effect voor de begroting is een structureel bedrag van € 15.000.

2.5.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Onderwijshuisvesting

Sinds 1 januari 2015 is de verantwoordelijkheid voor zowel het buitenonderhoud als voor de voorziening “aanpassingen” van de schoolgebouwen in het primair onderwijs overgeheveld van gemeenten naar schoolbesturen. Over de consequenties hiervan hebben wij u eerder geïnformeerd. In februari 2016 hebt u de uitgangspunten voor het Integraal Huisvestings Plan Onderwijs 2016 – 2019 vastgesteld. Naast de vaststelling van deze uitgangspunten hebt u besloten om het geschetste financiële kader, te weten jaarlijks een extra dotatie van € 107.000 aan de reserve Onderwijshuisvesting, te betrekken in de afweging in deze kadernota.

2.6 Programma Welzijn, sport en cultuur

2.6.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Desintegratiekosten Zwembad de Welters

Op 10 november 2014 heeft u besloten het beheer en exploitatie van Zwembad de Welters over te dragen aan een beheersstichting. Dit besluit is inmiddels uitgewerkt in een bedrijfsplan, een beheer –en exploitatieovereenkomst en een huurovereenkomst. De overeenkomsten zijn ondertekend door de gemeente en Stichting Zwembad de Welters. Onderdeel van de beheer –en

exploitatieovereenkomst is dat het huidige zwembadpersoneel op basis van detachering wordt geplaatst.

De stichting betaalt de gemeente een jaarlijkse vergoeding voor inzet van het personeel. De vergoeding is gebaseerd op de cao-recreatie, welke lager ligt dan het salarisniveau van de zittende medewerkers, en dekt dus niet de volledige kosten. Dit zijn de desintegratiekosten die voor rekening komen van de gemeente. Het gaat om een bedrag van € 34.040 in 2017 aflopend naar € 22.005 in 2020. De dekking van deze lasten wordt opgevangen binnen de huidige begroting, budget voormalig personeel.

Met de stichting is overeengekomen om de jaarlijkse vergoeding gefaseerd te verhogen. Hiermee nemen de desintegratiekosten voor de gemeente jaarlijks af. Uiteindelijk zal de desintegratieschade worden opgelost op het moment van uitdiensttreding van de betrokken medewerkers bij de gemeente en de stichting zelf personeel aantrekt op basis van de cao-recreatie.

Onderhoud hek kinderboerderij Olst

De kinderboerderij in Olst is overgedragen aan de stichting. Het hek en de ondergrond daarvan is en blijft eigendom van onze gemeente. Voor onderhoud van het hek is jaarlijks € 2.250 nodig.

2.6.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Geen.

2.7 Programma Werk, inkomen en zorg

2.7.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Bestuursopdracht Uitvoering Werk en Inkomen

Wij hebben een bestuursopdracht Uitvoering Werk en Inkomen geformuleerd met als beoogd resultaat om zoveel mogelijk mensen aan betaald werk te helpen, zodat zij weer in hun eigen bestaan kunnen voorzien, zelfredzaam zijn en participeren in de maatschappij. Tevens wordt bekeken op welke wijze er uitvoering kan worden gegeven aan de door u aangenomen motie “Werken aan Werk”

Uw raad heeft op 23 mei 2016 opiniërend gesproken over de Bestuursopdracht Uitvoering Werk en Inkomen. Uw raad heeft ingestemd met het voorgestelde pakket van door te voeren verbetermogelijkheden en de financiële consequenties hiervan te betrekken bij de afwegingen in de Kadernota 2017-2020. In de rapportage worden drie verbetervoorstellen beschreven die de volgende financiële consequenties met zich mee brengen:

Verbetervoorstel	Kosten per jaar	Dekking
1. Uitbreiding capaciteit met 2,0 fte t.g.v. autonome ontwikkeling groei klantenbestand	€ 150.000 (structureel)	€ 30.000 Uitvoeringsbudget Participatiewet ¹ € 120.000 meenemen in de Kadernota
2. Versterkte inzet op uitstroom: - Consulent werk (0,7 fte) - Extra budget trajectkosten - Werkgeversbenadering (0,7 fte)	€ 52.500 (pilot 2 jaar) € 94.000 (pilot 2 jaar) € 62.000 (pilot 2 jaar)	Totaalbedrag van € 208.500 voor de pilotduur als claim meenemen in Actualisatie financiële kaders 3 D's
3. Aanvullende dienstverlening: - Dienstverlening Ondernemershuis - Olst-Wijhe scoort	€ 20.000 (pilot 2 jaar) € 20.000 (pilot 2 jaar)	Totaalbedrag van € 40.000 voor de pilotduur als claim meenemen in Actualisatie financiële kaders 3 D's

Voorgesteld wordt de dekkingen van alle drie verbetervoorstellen, zoals aangegeven (uit de middelen sociaal domein), te verwerken in de begroting 2017.

¹ Dit betreft een extra uitvoeringsbudget aangezien de gemeente met de komst van de Participatiewet onder andere ook verantwoordelijk is geworden voor extra doelgroepen, zoals nieuwe Wajongers met arbeidsvermogen. Voor 2017 bedraagt dit budget € 24.000 en vanaf 2018 structureel € 30.000.

Dit geldt ook voor de dekking van de uitbreiding van de capaciteit voor een structureel bedrag van € 120.000. Gelet op het financiële meerjarenperspectief dat in deze kadernota wordt geschetst, wordt voorgesteld dit bedrag ook te dekken uit de nog beschikbare middelen sociaal domein.

2.7.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Wet banenafpraak

In het Sociaal akkoord van 11 april 2013 hebben het kabinet, de werkgevers en de werknemers afgesproken extra banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking (mensen met een WSW indicatie, Wajongers en mensen die onder de Participatiewet vallen én zelf niet het minimumloon kunnen verdienen). In totaal gaat het om 125.000 extra banen in 2026 (ten opzichte van de peildatum 1 januari 2013): 100.000 in de marktsector (in 2026) en 25.000 bij de overheid (in 2024)².

Het sociaal akkoord is vertaald in de Cao 2013-2015 (waarmee is ingestemd door de gemeenten) en schrijft dus dwingend voor dat gemeenten moeten meewerken aan het behalen van de doelstelling. Voor Olst-Wijhe gaat om 5 extra banen (gefaseerd).

Als werkgever hebben wij een voorbeeldfunctie en een morele verplichting. We vinden het belangrijk dat inwoners werk hebben en dat iedereen mee doet en door extra banen te creëren dragen wij hieraan bij. Daarnaast zullen wij als gemeente ook richting andere organisaties binnen de gemeentegrenzen de werkgeversbenadering vanuit de Participatiewet (gaan) promoten. Het creëren van banen bij de gemeente zal additioneel zijn. De kans is gering dat een reguliere vacature kan worden opgevuld door een persoon/personen uit het doelgroepenregister gelet op de aard van de werkzaamheden bij de gemeente, afgezet tegen de personen in de doelgroep. Een optie die verder wordt onderzocht is om samen met sociale lokale partners te bezien of er mogelijkheden zijn om gezamenlijk tot een duurzame invulling te komen, waarbij maatschappelijk rendement wordt behaald door in te zetten op een koppeling met behoeften vanuit de samenleving. De financiële consequenties bedragen € 25.000 in 2017, oplopend naar € 75.000 structureel in 2020. Vanwege de doelgroep wordt voorgesteld dat lasten ook te dekken uit de beschikbare middelen sociaal domein.

Sociaal domein/ Experimenten

De financiële rapportage sociaal domein (aan uw raad voorgelegd in mei 2016) vormt een bouwsteen voor het financieel meerjarenperspectief en daarmee voor de inhoudelijk te maken afwegingen in deze kadernota.

Hierbij wordt de volgende lijn gekozen:

- Vanwege nog grote financiële onzekerheden en verdere vormgeving transformatie sociaal domein wordt de geraamde inzet van middelen op de verschillende onderdelen van het sociaal domein vooralsnog gehandhaafd.
- De kosten nieuw beleid die voortvloeien uit de bestuursopdracht werk en inkomen (2017 en 2018) worden ten laste gebracht van de middelen sociaal domein;
- De tijdelijke capaciteit voor de coördinatie van het toegangsteam wordt omgezet in structurele capaciteit en dit wordt ten laste gebracht van de middelen sociaal domein;
- De kosten voor de uitvoering van de wet Banenafpraak voor de gemeente Olst-Wijhe ter realisering van arbeidsplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden ten laste gebracht van de middelen sociaal domein;
- De tot nu toe uit experimenten gefinancierde projecten met een structureel karakter worden ten laste gebracht van de middelen sociaal domein. Het gaat hierbij specifiek om de ondersteuning van zorgleerlingen, extra inzet ambulant jongerenwerk (mits sprake is van positieve evaluatie), professionele jeugdzorg, Veilig Thuis (AMHK) en het Taalpunt. Daarnaast is ten aanzien van OZO verbindzorg de intentie uitgesproken om dit project te continueren.

² Als één baan wordt geteld een baan voor 25,5 uur per week. Banen voor meer of minder uren worden naar rato meegeteld.

In de rapportage is aangegeven dat op een aantal majeure onderwerpen nog aanpassingen en/of wijzigingen kan plaatsvinden als gevolg waarvan het beeld substantieel kan veranderen.

De rapportage zal dan ook bij de behandeling van de begroting 2017 en het daarbij behorende meerjarenperspectief 2018-2020 worden geactualiseerd.

Hierbij zal ook aandacht worden geschonken aan het besluitvormingsproces dat antwoord moet geven op de vraag hoe na afloop van de periode 2015-2017 wordt omgegaan met de inzet van middelen die beschikbaar zijn voor het sociaal domein. Dit proces zal in de eerste helft van 2017 worden opgestart, zodat afweging bij de Kadernota 2018-2021 mogelijk is.

2.8 Programma Dienstverlening

2.8.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Geen.

2.8.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Uitvoering programma Digitaal werken

Binnen de gemeentelijke organisatie wordt gewerkt met een programmaplan digitaal werken.

In dit plan wordt in aansluiting op een DOWR-brede aanpak op programmatische wijze verder vorm en inhoud gegeven aan het digitaal werken in onze organisatie.

De invoering van een zaakstelsel, de overstap naar een volledig digitaal archief en de digitalisering van het bestuurlijk besluitvormingsproces vormen belangrijke onderdelen van dit programma.

Dit programma vraagt met name in 2016 en 2017 extra investeringen in de sfeer van training, opleiding en begeleiding om deze stappen zo goed mogelijk te implementeren in onze organisatie. In 2017 bedragen de lasten € 73.300 en vanaf 2018 wordt rekening gehouden met een bedrag van € 32.200.

De uitvoering hebben wij ingedeeld in de categorie noodzakelijk nieuw beleid. Uitstel van het programma Digitaal werken zal in de toekomst hogere kosten met zich meebrengen (papierarchivering handhaven, uitfasering huidig stelsel, eigen programma-aanpak) alsook risico's (kwaliteit digitale dossiervorming, organisatieontwikkeling). Tevens kunnen we dan kansen niet pakken (dienstverlening, gezamenlijke aanpak DOWR).

Digitale dienstverlening

In het verlengde van het programma digitaal werken vormt ook de doorontwikkeling van onze digitale dienstverlening een belangrijk aandachtspunt in de komende jaren.

Naast een beperkte stijging van de structurele uitgaven voor bijvoorbeeld het kunnen blijven voldoen aan de webrichtlijnen en een tool ten behoeve van webcare (ongeveer € 10.000 per jaar) vragen nieuwe ontwikkelingen om permanente investeringen in de kwaliteit van onze digitale dienstverlening. Onze inwoners raken op allerlei terreinen steeds meer gewend aan de groeiende mogelijkheden van digitale dienstverlening en vertalen dit ook naar een verwachtingspatroon richting de gemeentelijke dienstverlening.

Voor 2017 gaat het daarbij om investeringen in met name responsive design (de website moet geschikt zijn voor het gebruik op de verschillende informatiedragers (naast PC ook tablet en smartphone)) en dient zich daarbij aan te passen aan het formaat van de informatiedrager. Structureel wordt een bedrag van € 15.000 ingezet om te kunnen blijven investeren in vernieuwing en kwaliteitsverbetering van onze digitale dienstverlening.

2.9. Programma Bestuur en communicatie

2.9.1 Autonome ontwikkelingen bestaand beleid

Formatie griffie

In de afgelopen jaren zijn in onze gemeente vier heroverwegingsoperaties doorgevoerd met een totale bezuinigingsopdracht van € 4.918.500 met als opdracht om hiervan € 1.439.000 in te vullen vanuit de bedrijfsvoering. Deze bedrijfsvoeringstaakstelling is bij de tweede begrotingswijziging 2015 opgehoogd met de nog te dekken desintegratieschade als gevolg van regionalisering van de brandweer tot een bedrag van structureel € 1.553.000.

Vastgesteld kan worden, dat de oorspronkelijke taakstelling (meer dan) volledig is gerealiseerd, maar dat de totale taakstelling niet in z'n geheel kan worden ingevuld. Zo is de taakstelling voor de griffie vanwege de omvang van de werkzaamheden niet te realiseren. Rekening moet worden gehouden met een structureel bedrag van € 10.000. Dit is besproken met de werkgeverscommissie uit uw raad.

2.9.2 Nieuwe beleidsontwikkelingen

Overheidsparticipatie

Uw raad heeft op 18 april 2016 de nota Overheidsparticipatie vastgesteld. In deze nota wordt qua financiën voorgesteld om € 50.000 structureel op te nemen in de begroting om burgerinitiatieven te ondersteunen. Het gaat dan om initiatieven die robuust zijn en een hoge potentie hebben voor de kern c.q. het gebied c.q. de gemeente. En die de gemeente dus graag wil helpen.

Dit bedrag wordt gebruikt voor het faciliteren van een burgerinitiatief en is uitsluitend bedoeld voor de ambtelijke uren, niet voor overige faciliteiten die nodig zijn om een initiatief te realiseren. Dit bedrag is nodig om flexibiliteit te 'kopen' in de ambtelijke ondersteuning. Met een organisatie die, mede vanwege de heroverwegingsoperaties, qua capaciteit niet veel speelruimte heeft, is extra budget een tool om de daadwerkelijke facilitering te kunnen realiseren.

Vanwege het financieel meerjarenperspectief zou een mogelijke verlaging van het budget naar € 25.000 structureel een optie kunnen zijn.

Presentatie begroting

Op dit moment achten wij het aanschaffen van een begrotingsapp nog niet opportuun. Wij hebben nader onderzoek gedaan naar een begrotingsapp in combinatie met een planning- & controltool. Wil een begrotingsapp aan de verwachtingen voldoen, dan dient er in de organisatie inspanning geleverd te worden om de inhoud en de opzet van de beleidsbegroting voor de inwoners aantrekkelijk te maken, ook in de presentatie op internet. Anderzijds is het van belang de ervaring af te wachten van de planning- & controltool die in Deventer wordt gebruikt.

In deze kadernota wordt dan ook niet voorzien in extra middelen voor een app dan wel een planning- & controltool.

De begroting wordt wel in Huis aan huis Reklamix toegelicht, zoals ook eerder dit jaar (begroting 2016).

2.10 Bedrijfsvoering

Hieronder worden ontwikkelingen geschetst op het gebied van bedrijfsvoering.

Beleid en strategie

De gemeentelijke organisatie ontwikkelt zich aan de hand van de Bedrijfsvoeringsvisie "naar de organisatie van morgen". Daarmee speelt de organisatie in op de veranderende wereld en nieuwe

vraagstukken, bijvoorbeeld op het vlak van participatie. De organisatie onderscheidt zich op basis van deze visie op dienstverlening, partnerschap en communicatie. Deze Bedrijfsvoeringsvisie is voor 2016 en 2017 vertaald in een gefocust Uitvoeringsprogramma, met Wendbaarheid en Balans als leidende thema's. Er wordt gewerkt aan taakvolwassen medewerkers en taakvolwassen teams. Daarmee kan de organisatie wendbaar inspelen op opgaven, is er eigentijds ruimte en uitdaging voor medewerkers, en wordt de omvang van het management beperkt gehouden. Dat de organisatie met deze aanpak tot resultaat komt blijkt uit het predicaat 'Brons met een zilveren randje', dat vanuit Investors in People aan Olst-Wijhe in 2015 is toegekend.

Medewerkers

De afgelopen jaren hebben verschillende heroverwegingen plaatsgevonden, waardoor de organisatie een substantieel kleinere omvang heeft gekregen (daling van ca. 16 fte's). De heroverwegingen zijn grotendeels gerealiseerd, op enkele kleine onderdelen zal dit de komende tijd tot realisatie komen. Enkele taakonderdelen zijn daarnaast uitgeplaatst, met name het grootste deel van de bedrijfsvoering (DOWR).

De omvang van de organisatie in relatie tot de ambities noodzaakt tot het maken van keuzes en goed organiseren. Dit is nodig om datgene wat is afgesproken waar te maken, en ook vanuit een goed werkgeverschap. Er is in de organisatie geen vrije ruimte meer. Met teamplannen wordt door de Directie gestuurd op een effectieve en gestructureerde inzet van de beschikbare capaciteit voor bestuurlijke ambities en 'going concern' werkzaamheden. Keuzes worden aan de hand van het bestuurlijk dashboard in de portefeuille overleggen en in het overleg college – directie gemaakt. Voor grotere eenmalige en bijzondere bestuurlijke opgaven wordt gewerkt met startnotities, waarin de aanpak wordt uitgewerkt, en de benodigde capaciteit wordt geregeld. Het afgelopen jaar is deze werkwijze gemeengoed geworden. Dat correspondeert met een professionalisering van het projectmatig werken in de organisatie. Met de vaststelling van het Overheidsparticipatieplan is ook een werkwijze versterkt waarbij aan de voorkant benodigde capaciteit om in te spelen op maatschappelijke initiatieven in beeld wordt gebracht.

Een goed samenspel bestuur – organisatie is van belang. Helderheid over en weer over de ambities in het bestuurlijk dashboard, korte lijnen, notities to the point, vermijden van een overdaad aan interne procedures.

Informatie

De VNG heeft in haar verenigingsstrategie De Gemeente 2020 de volgende passage opgenomen over de informatiemaatschappij.

"Vrije toegang tot kennis en informatie hebben de samenleving ingrijpend veranderd. Iedereen kan in principe meedoen: de hoeveelheid informatie neemt niet alleen exponentieel toe, het gebruik dat mensen en bedrijven ervan maken ook. De invloed van die ontwikkeling op het openbaar bestuur is immens, we profiteren van de geweldige kansen maar ondervinden ook de schaduwzijden van de democratisering van de informatie en informatietechnologie. Daarbij mogen we overigens niet vergeten dat een deel van onze samenleving niet voldoende aan kan haken. We zullen groepen in de samenleving moeten blijven ondersteunen, zodat zij niet over de rand van de informatiemaatschappij vallen. Het openbaar bestuur moet zich aan de informatiesamenleving aanpassen, anders zal de samenleving het openbaar bestuur wel aanpassen. Dat gaat een stuk verder dan papierloos vergaderen of het onderhouden van een website met gemeentelijke informatie. De aanpassing aan en adaptatie van de informatiesamenleving zal op verschillende niveaus moeten plaatsvinden: bij de bestuurlijke taakuitoefening, in de interne werkprocessen en in de gemeentelijke dienstverlening. Informatietechnologie is een belangrijke sleutel voor de verbetering van de gemeentelijke dienstverlening.

Een gestroomlijnde ICT-infrastructuur is belangrijk, zowel binnen de overheid als tussen de overheid en betrokken partners. Onder de noemer Digitale Agenda 2020 zetten we in op een collectieve aanpak voor gemeenten.

Dit doen we door middel van het faciliteren van projecten, met als kern 'samen doen wat samen kan: collectief optreden waar mogelijk maakt ons sterk'.

De drie ambities van de Digitale Agenda 2020 zijn:

1. Transparant en efficiënt werken.

2. Werken als één overheid.
3. Standaardiseren waar mogelijk en lokaal maatwerk bieden waar nodig”.

In DOWR verband wordt met het oog op bovenstaande ontwikkelingen in de informatiemaatschappij en de Digitale agenda 2020 gewerkt aan een nieuwe I-visie 2016-2020. Duidelijk is dat daarvoor meer geld nodig is. De I-visie zal vertaald worden in een uitvoeringsplan. Dan zal ook aangegeven worden met welke lasten rekening gehouden moet worden.

Processen

Met permanent verbeteren ('lean'), met werken aan taakvolwassen medewerkers en teams, met programmatisch werken, met samenwerken in DOWR verband, met digitalisering, met investeren in het bestuurlijk – ambtelijk samenspel wordt gewerkt aan een organisatie die goede resultaten laat zien, op basis van de kracht van de kleine gemeente.

Budgettaire effecten van autonome ontwikkelingen

Op het gebied van bedrijfsvoering zijn de volgende autonome ontwikkelingen in de lasten te signaleren.

Samenwerking DOWR ICT

Om te komen tot een goede informatiedienstverlening die wordt georganiseerd voor een passende marktconforme prijs is een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen noodzakelijk (te verklaren uit de geobjectiveerde en geanalyseerde vergelijking tussen de nulmeting van M&I-partners en de uitgangspunten van de huidige meerjarenbegroting die op dit moment nog zeker 1 miljoen lager ligt). De concreet voorgestelde structurele maatregelen hebben betrekking op:

- Oplossen structureel capaciteitstekort IT-beheer (met name werkplekbeheer en de bezetting van de helpdesk) ter vermindering van verdere inhuur.
- Structurele ondersteuning van ontwikkelingen op het gebied van digitalisering.

Vooralsnog wordt in het financieel meerjarenperspectief rekening gehouden extra inzet van middelen voor onvermijdelijke instandhouding voor de jaren 2017 en 2018.

De omvang van de (extra) structurele inzet van middelen in de daaropvolgende jaren is mede afhankelijk van de vertaling van ambities uit de I-visie en de uitkomsten van de benchmark. Beide worden in het najaar verwacht en een eventuele financiële vertaling vindt dan plaats bij de vaststelling van de begroting 2017.

Bijdrage DOWR ICT, autonome ontwikkelingen

Naast het inspelen op overheidsnormen zijn er ook autonome ontwikkelingen, waartoe wij ons moeten verhouden, zoals extra lasten voor het datacenter Olst-Wijhe en extra kosten voor de glasvezelring. De structurele lasten voor onze gemeente zijn geraamd op € 10.000.

Vooralsnog wordt in het financieel meerjarenperspectief rekening gehouden extra inzet van middelen voor onvermijdelijke instandhouding voor de jaren 2017 en 2018.

Budgetten informatievoorziening

Daarnaast zijn er autonome ontwikkelingen waarvoor wij in de begroting grotendeels reeds budget hebben opgenomen, maar waarvan de budgetten niet toereikend zijn. Het gaat om aanvullende middelen voor de uitvoering van de BAG (Besluit adressen gebouwen) en Obsurv (beheerprogramma openbare ruimte). Ook dient verkiezingssoftware aangeschaft te worden. De totale structurele lasten voor dit onderdeel zijn geraamd op € 5.700.

Bijdrage DOWR Personeels- en salarisadministratie (PSA)

In 2015 is gebleken dat de opgelegde taakstelling aan de DOWR PSA niet haalbaar is. Het wegvallen van dienstverlening aan externe partijen (Brandweer) kan niet worden opgevangen binnen de bestaande begroting, omdat het wegvallen van de vergoedingen niet in verhouding staat met het wegvallen van de inzet hiervoor. In de begroting 2016-2019 is rekening gehouden met reële omstandigheden. Het gaat om een structureel bedrag van € 15.361.

Vooralsnog wordt in het financieel meerjarenperspectief rekening gehouden extra inzet van middelen voor de jaren 2017 en 2018 in lijn met de DOWR ICT.

3. TRENDS

Er zijn binnen de gemeentelijke domeinen verschillende trends voor de komende jaren waar te nemen. Deze zijn door de VNG opgetekend in haar verenigingsstrategie De Gemeente 2020. Ook is in opdracht van de VNG de trendverkenning 2020-2030 Ruimte voor de toekomst in het landelijke gebied opgesteld. Het zijn trends die op onze gemeente kunnen afkomen en die mogelijk in de komende jaren een opgave voor de gemeente vormen.

Openbaar bestuur draait om het leveren van maatschappelijke meerwaarde, om ons werk en onze werkwijze zodanig in te richten dat het bestuur ten dienste staat van de maatschappij, van de inwoners van onze dorpen en kleine kernen. We staan voor de taak om inwoners en organisaties actief te betrekken bij de publieke taak, een evenwicht te vinden in de verschillende rollen die de gemeente ten opzichte van haar inwoners heeft, netwerken te verbinden, te zorgen voor een goede leefomgeving, goed onderwijs, adequate zorg en hoogwaardige dienstverlening. De VNG heeft met het oog hierop een visie ontwikkeld op de nieuwe rol van de gemeente De gemeente 2020: innovatie, het anders doen en nieuwe taken en rollen. Dat betekent:

➤ **Herbezinning op de rol en taakopvatting van het bestuur**

De VNG: Niet alle gemeentelijke taken lenen zich even goed voor een horizontale aanpak, ook dat kan lokaal verschillen. Het bestuur moet leren variëren in de rollen die het speelt, een nieuwe opgave voor bestuurders, raadsleden en ambtenaren. De veranderende samenleving vraagt om nieuwe verhoudingen, om een overgang van een hiërarchische naar een vloeibare horizontale samenleving. De ontwikkelingen in de samenleving vragen om een nieuwe rol van gemeenten: de gemeente als spil tussen partijen, en de gemeente die vraaggestuurd werkt.

Waar staan wij nu?

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is bij het Thema Bestuur en communicatie afgesproken dat de overheid transparant en toegankelijk moet zijn en de afstand tussen de gemeente en de inwoners wordt verkleind en meedoen van inwoners wordt gestimuleerd. Inmiddels heeft uw raad in april 2016 ingestemd met de nota Overheidsparticipatie "In verbinding met onze kernen en inwoners". Strategische keuzes die in deze nota gemaakt zijn betreffen: maatwerk bieden, inzetten op het verbinden en te proeven en te proberen. De ambitie is uitgesproken om een gemeente te zijn die verbindt, stimuleert en faciliteert met als doel om synergie te creëren. Deze strategische keuzes passen we op alle gebieden toe: zowel fysiek als sociaal. Per onderdeel zal het accent variëren, maar de uitgangspunten staan centraal. Dit geldt ook voor de wijze waarop de gemeente met de kernen samenwerkt. Ook daar zullen we deze uitgangspunten centraal stellen en concrete acties opzetten.

➤ **Fysiek domein**

De VNG: Investerings in herstructurering, wonen en leefbaarheid zullen moeilijker kunnen worden gefinancierd. Niet alleen de woningbouw is de afgelopen periode tot stilstand gekomen, hetzelfde geldt ook voor de ontwikkeling van kantoren en bedrijven. De leegstandsproblematiek beperkt zich niet tot winkelstraten, kantoorpanden en bedrijvenlocaties in steden, ook op het platteland is het zichtbaar. In krimpgebieden gaat het in de dorpen ook om woningen, scholen, winkels en andere voorzieningen; op het platteland ook om leegstand van agrarisch vastgoed. Niet overal is de problematiek even groot, maar is wel zichtbaar. De verschillen tussen stedelijke omgeving en het landelijk gebied worden groter. We moeten onze verwachtingen en ambities voor de toekomst bijstellen. Besluiten over bouwen en investeren moeten op regionaal niveau worden genomen, waarbij de omgevingswet kan worden gebruikt om lokale diversiteit te bewerkstelligen.

Specifiek voor landelijk gebied:

Er is volgens VNG een aantal trends zichtbaar dat voor een groot deel de richting zal bepalen waarin het landelijk gebied zich gaat ontwikkelen. Deze globale trends zijn:

1. Het platteland wordt steeds meer een multifunctionele leef- en werkomgeving.

2. Schaalvergroting van (agrarische)bedrijven en voorzieningen gaat gelijk op met een toename van kleinschalige en lokale initiatieven van burgers en bedrijven. Kleinschaligheid is in een deel van de zorg een groeiende trend. Het accent verschuift van op zichzelf staande grootschalige voorzieningen naar meer kleinschalige initiatieven, soms geïnitieerd door de bewoners zelf (zorgcoöperaties) en soms als onderdeel van een grotere organisatie.
3. Technologische innovatie kan juist op het platteland de bedrijvigheid en de leefbaarheid vergroten.
4. De kwaliteit van de leefomgeving in het landelijk gebied staat onder druk.
5. Initiatieven van burgers en bedrijven brengen oplossingen voor lokale problemen, maar niet zonder de betrokkenheid van gemeenten.

Duurzaamheid

Er ligt een collectieve gemeentelijke opgave om te werken aan duurzaamheid in beleid en bedrijfsvoering, ook de facilitering van bewonersinitiatieven maakt daarvan deel uit. Als over een aantal jaren alternatieve energieopwekking de traditionele energiebronnen vervangt, zal de huidige infrastructuur daarop moeten worden aangepast en deels overbodig worden. Daarom is het van belang dat gemeenten en regio's de energiesector bij hun planvorming betrekken.

Waar staan wij nu?

Ontgroening en vergrijzing

De Primos prognose 2015 laat in onze gemeente tot 2025 een lichte groei van het inwonertal zien. Op termijn wordt een stabilisatie verwacht van rond de 18.000 inwoners. De groei van het aantal inwoners wordt in de kernen Olst en Wijhe verwacht, in de kleine kernen wordt een daling van het aantal inwoners geprognostiseerd. Als gekeken wordt naar de bevolkingsprognose in relatie tot de verschillende leeftijdsgroepen, dan valt op dat de stijgende lijn zich vooral bij de oudste groepen doorzet (vanaf 75 jaar). Vanaf 2020 blijft de jongste leeftijdsgroep (0-14 jaar) volgens de prognoses redelijk stabiel.

In de periode 2016-2026 wordt een stijging verwacht van het aantal huishoudens. Deze groei doet zich, parallel aan de groei van het aantal inwoners, met name in de dorpen Olst en Wijhe voor. Het aantal huishoudens blijft volgens de prognose in de kleine kernen stabiel.

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is bij het Thema Woon- en leefomgeving een actualisatie van de woonvisie afgesproken. Inmiddels is de Woonvisie 2016-2020 door uw raad vastgesteld. Ook is afgesproken dat de Structuurvisie Olst-Wijhe aan het begin van de nieuwe raadsperiode met de samenleving wordt geactualiseerd. De startnotitie en een aanpassing hierop is door uw raad in 2015/2016 vastgesteld. Het resultaat is een nieuwe structuurvisie, deels gebaseerd op bestaand beleid en deels te baseren op nieuw te vormen deelvisies. In het proces van tot standkoming zullen de Woonvisie, de Verkeersvisie Olst en de Detailhandelsstructuurvisie samen opgaan, zodat een integraal afgewogen structuurvisie tot stand komt.

Leegstand

Gedacht kan worden aan leegstand van winkels, bedrijfsgebouwen in het buitengebied en scholen. Op dit gebied hebben wij initiatieven genomen. In een aan uw raad aangeboden notitie is op het aspect van leegstand ingegaan.

Duurzaamheid

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken dat de Duurzaamheidsvisie en het duurzaamheidsprogramma worden geactualiseerd. Uw raad heeft in april 2015 het Duurzaamheidsprogramma 2016-2020 "Samen duurzaam" vastgesteld, dat de koers aangeeft op welke wijze invulling wordt gegeven aan de ambities van de duurzaamheidsvisie, uitgedrukt in 30% CO2 reductie ten opzichte van 1990 en 20% duurzame energieopwekking in 2020.

➤ **Regionaal economisch beleid**

De VNG: Steden en stedelijke regio's gaan de brandpunten van de regionale economische groei worden. Om groei mogelijk te maken moeten de partners (bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid) de banden aanhalen en samen optrekken. De huidige inzet van het kabinet op Topsectoren werkt onvoldoende, terwijl op regionale schaal juist veel kansen voor groei aanwezig zijn. Door bestaande overheidsbudgetten voor het stimuleren van innovatie en groei (gedeeltelijk) te kantelen naar de regio kunnen de kansen die daar liggen worden aangeboord en verzilverd.

Waar staan wij nu?

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken dat samenwerking ten behoeve van economische ontwikkeling, verdere verbetering van de bereikbaarheid en (subregionale) samenwerking zo veel als mogelijk worden bevorderd. In de begroting 2015 is rekening gehouden met de continuering en de financiële consequenties van de regionale samenwerking in de Regio Zwolle. Om leegstand te voorkomen worden door de provincie Retaildeals gesloten tussen provincie, gemeenten en vastgoedeigenaren.

➤ **Sociaal domein**

De VNG: De taken met betrekking tot de drie decentralisaties (Jeugdwet, Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 en Participatiewet) zijn overgedragen, de gemeenten hebben noodzakelijke processen voor de invoering tijdig afgerond en zijn er in geslaagd de continuïteit van de ondersteuning aan kwetsbare inwoners te waarborgen (transitie). Nu staan gemeenten aan de lat voor de inhoudelijke vernieuwing van het sociaal domein (transformatie). De centrale vraag daarbij is hoe we de zorg en ondersteuning zo op elkaar afstemmen en verbeteren dat onze inwoners ook daadwerkelijk, tegen acceptabele kosten, beter worden geholpen. Daarbij moeten we ook de regionale samenwerking onder de loep nemen en eventueel opnieuw inrichten, de samenhang tussen beleid en uitvoering verder vorm geven en belemmerende regelgeving uit de weg ruimen.

Waar staan wij nu?

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken dat de gemeente zich maximaal inzet om kwetsbare kinderen en jeugdigen een positieve leefomgeving en veiligheid te bieden. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn maatwerk en een aanpak van één cliënt/gezin – "één plan – één aanspreekpunt. Voor wat betreft de zorg wil de gemeente de zorg voor en ondersteuning aan onze inwoners zo efficiënt mogelijk organiseren. Als insteek wordt gekozen voor zoveel mogelijk maatwerkoplossingen, zo dicht mogelijk bij de zorgvrager.

In 2014 zijn intensieve voorbereidingen getroffen voor de beleidsmatige en organisatorische invoering van de drie decentralisaties. Dit transitieproces heeft geleid tot nieuwe gemeentelijke beleidskaders en veel veranderingen in de uitvoering.

Aan uw raad is onlangs de actuele financiële rapportage sociaal domein ter kennis gebracht. De transformatieopgaven liggen er nog ter uitwerking. Dit jaar wordt onder meer gewerkt aan de beleidsnota Transformatieplan toegang Jeugd en een nieuw beleidsplan Wmo.

➤ **Meer financiële zelfstandigheid voor gemeenten**

De VNG: Als de lokale democratie meer ruimte krijgt moeten gemeenten ook financieel zelfstandiger worden. Onze financiële afhankelijkheid van het rijk is groot en wordt steeds groter. Er is een fundamentele aanpassing van de systematiek nodig. De commissie Financiële ruimte voor gemeenten zal daarover voorstellen doen. Het huidige kabinet heeft welwillend op het rapport Rinnooy Kan "Bepalen betekent betalen" gereageerd. Er worden nu scenario's ontwikkeld. In de volgende kabinetsperiode zullen besluiten moeten worden genomen.

Waar staan wij nu?

Voorstellen hierover worden afgewacht.

➤ **Informatiemaatschappij en -technologie: een omslag in denken en doen**

De VNG: De informatiemaatschappij vraagt om aanpassingen van onze dienstverlening en de manier waarop we beleid ontwikkelen. De uitwisseling van informatie stopt niet bij de

gemeentegrens. Daarom is standaardisering en een uniforme infrastructuur noodzakelijk. Verwezen wordt verder naar de paragraaf over bedrijfsvoering in deze nota.

Waar staan wij nu?

Daarvoor wordt verder verwezen naar de paragraaf over bedrijfsvoering in deze nota.

4. PERSPECTIEF GRONDEXPLOITATIES

4.1 Inleiding

Een nieuwe doorrekening van de grondexploitaties heeft in het voorjaar van 2016 plaatsgevonden. Hierbij zijn nieuwe begrotingen van de diverse grondexploitaties voor de komende jaren gemaakt op basis van bijgestelde inzichten en verwachtingen. De nieuwe berekeningen zijn input geweest voor de paragraaf Grondbeleid in de Jaarstukken 2015, die aan uw raad zijn voorgelegd. Voor de inhoud wordt hiernaar verwezen. Het is gebruikelijk dat wij twee keer per jaar een nieuwe doorrekening maken. De volgende doorrekening zal plaatsvinden, voordat de tweede bestuursrapportage en de begroting in het najaar worden uitgebracht.

In het perspectief grondexploitaties in deze kadernota gaan we op het volgende in:

- de resultaten en de voortgang (paragraaf 4.2)
- de op basis het Besluit begroting en verantwoording gemeenten (Bbv) door te voeren wijzigingen in de grondexploitaties (paragraaf 4.3).

4.2 De resultaten en de voortgang

Op basis een actualisatie per 1 januari 2016 zijn voor de diverse exploitaties nieuwe begrotingen gemaakt voor de komende jaren op basis van bijgestelde inzichten en verwachtingen. Deze zijn verwerkt in de Jaarstukken 2015.

Het resultaat/perspectief voor het totaal van alle grondexploitaties ziet er in het kort als volgt uit:

- Het verwachte resultaat van de grondexploitaties op contante waarde 1 januari 2016 bedraagt circa € 1,78 miljoen negatief (was per 1 januari 2015: € 1,37 miljoen negatief).
- De verliesvoorziening wordt gevormd ter afdekking van alle negatieve complexen, per contante waarde per 1 januari van dat jaar. In de jaarrekening 2014 was dit een bedrag van € 3,02 miljoen. Per 1 januari 2016 is er een bedrag van € 3,41 miljoen nodig. Per saldo wordt in de jaarrekening 2015 voor een bedrag van circa € 385.000 aan aanvullende voorzieningen getroffen om de voorzieningen in evenwicht te houden met de herberekende en/of nieuw geraamde verliezen. De aanvullende voorziening komt uit de algemene middelen.
- Het benodigd weerstandsvermogen in de Reserve Grondexploitatie wordt berekend in de risicoanalyse en bedraagt € 1,03 miljoen. Per 1-1-2015 was het benodigde weerstandsvermogen nog € 1,12 miljoen. Dit betekent een afname van € 90.000.
- De saldering van de verliesvoorziening en het weerstandsvermogen per 1-1-2016 neemt toe met circa € 295.000.
- De voedingen "Bovenwijken" is hier € 5 per m² voor alle exploitaties die dit kunnen dragen. In betreffende grondexploitaties zijn in 2015 enkele gronden verkocht. Derhalve wordt in 2015 op basis van de herziene grondexploitaties € 2.440 bijgedragen aan de reserve. Per 1 januari 2016 is er in de Reserve bovenwijkse voorzieningen een bedrag aanwezig van € 89.344.

Het overzicht van de resultaten van grondexploitaties volgens de jaarstukken 2015 is als volgt:

Resultaten	A	A+1 jr. rente (4%)	B	B-(A+1 jaar rente)	
	Resultaat 1-1-2015*	Resultaat 1-1-2016 A+1 jr. rente (4%)	Resultaat 1-1-2016*	Verschil	
NIEGG					
Meente Noord	-452.660	-470.766	-749.569	-278.803	Nadelig
Subtotaal	-452.660	-470.766	-749.569	-278.803	Nadelig

Onderhanden werken					
Meente Zuid	272.230	283.119	302.572	19.453	Voordelig
Wesepe bedrijventerrein	183.560	190.902	-85.420	-276.322	Nadelig
Wesepe woningbouw	-484.601	-503.985	-569.481	-65.496	Nadelig
Noorder Koeslag	87.454	90.952	120.629	29.677	Voordelig
Boerhaar	-152.987	-159.106	-183.998	-24.892	Nadelig
Zonnekamp Oost	-196.885	-204.760	40.112	244.872	Voordelig
Zonnekamp West	1.113.300	1.157.832	1.165.302	7.470	Voordelig
De Enk	-1.737.150	-1.806.636	-1.821.630	-14.994	Nadelig
Subtotaal	-915.079	-951.682	-1.031.914	-80.232	Nadelig
Totaal	-1.367.739	-1.422.448	-1.781.483	-359.035	Nadelig
					B-A
Totaal verlies	-3.024.283	-3.145.253	-3.410.098	-264.845	-385.815
Totaal winst	1.656.544	1.722.805	1.628.615	-94.190	-27.929

*contante waarde per 1 januari

De voortgang

➤ Meente Noord

Op het bedrijventerrein ligt 1,6 hectare uitgeefbare grond. Deze grond moet nog bouwrijp gemaakt worden. In de grondexploitatie wordt uitgegaan van een fasering van de gronduitgifte tot 2021. Er was vorig jaar een geïnteresseerde voor deze grond. Deze partij heeft zich inmiddels teruggetrokken.

➤ Meente Zuid

Op dit bedrijventerrein is bijna 0,5 hectare uitgeefbaar. In de geactualiseerde grondexploitatie wordt uitgegaan van een verkoop in twee delen in 2016 en 2017.

➤ Wesepe bedrijventerrein

Op dit bedrijventerrein zijn nog 6 bouwrijpe kavels, van gezamenlijk 1,3 hectare, uitgeefbaar. De verwachting is dat er tot 2026 elke twee jaar één kavel verkocht zal worden. In 2015 zijn hier geen kavels verkocht.

➤ Wesepe woningbouw

Deze woningbouwlocatie in Wesepe bestaat uit twee delen. Het eerste deel is bijna geheel verkocht. Het tweede deel is opnieuw verkaveld (kleinere kavels), bouwrijp gemaakt en deels op de markt gebracht. Er hebben zich een tweetal ontwikkelaars gemeld die geïnteresseerd zijn om woningbouw op deze locatie te realiseren.

➤ Noorder Koeslag

In de woonwijk Noorder Koeslag worden kavels verkocht door ons en door woningbouwcorporatie SallandWonen. Ook worden er woningen verhuurd en verkocht door SallandWonen en verkocht door projectontwikkelaar Roosdom Tijhuis/Bouwfonds. De woonwijk is verdeeld in vier fasen. Fase één en twee zijn in ontwikkeling. In 2015 is gestart met de ontwikkeling van de volgende fase. Het uitwerkingsplan voor de laatste fase volgt in een later stadium.

De onderhandelingen met de projectontwikkelaar over het contract voor fase twee zijn nagenoeg afgerond. Het is de bedoeling dat aanpassing van de voorwaarden zal leiden tot bouwproductie en een andere verdeling van de risico's.

➤ Boerhaar III

Voor het project Boerhaar moeten nog twee kavels worden verkocht en het gebied moet nog woonrijp worden gemaakt. Het uitgangspunt is dat de grond in 2016 en 2017 wordt verkocht en in 2017 woonrijp wordt gemaakt.

Omdat er al jaren geen vraag is naar deze kavels, zijn in 2015 ontwikkelaars benaderd om deze kavels te ontwikkelen. Deze gesprekken zijn nog gaande. Omdat over de uitkomst van deze gesprekken nog niets bekend is, gaat deze berekening nog uit van de oude situatie.

➤ **Zonnekamp Oost**

Zonnekamp Oost betreft de realisatie van een nieuwe woonwijk. De grondexploitatie heeft alleen betrekking op fase 1. In 2015 zijn nieuwe gronden in de verkoop gebracht. Ook in 2016 zullen nieuwe kavels op de markt gebracht worden.

➤ **Zonnekamp West**

In Zonnekamp West liggen nog drie bouwrijpe kavels. In de grondexploitatie is ervan uitgegaan dat deze in 2016 en 2017 worden uitgegeven. De nog te maken kosten bestaan uit het woonrijp maken.

➤ **De Enk**

De uitvoerende werkzaamheden voor herstructurering van De Enk bevinden zich in de afrondende fase. Belangrijk punt hierin is een bedrijfsverplaatsing, waar op dit moment hard aan getrokken wordt. Daarnaast moeten er nog enkele percelen verkocht worden.

4.3 Wijzigingen in de grondexploitaties door de Bbv

De commissie BBV (Besluit, begroting en verantwoording) heeft een aantal voorstellen uitgewerkt, die hebben geleid tot wijziging het Bbv. Deze wijzigingen moeten tot meer transparantie, eenduidigheid en een vermindering van de administratieve lasten leiden. Deze voorgenomen wijzigingen worden voor zover nodig verwerkt in deze kadernota (zie hoofdstuk 5, onder het kopje financiering) en in de begroting 2017. Het gaat onder meer om de volgende wijzigingen.

- De categorie niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) is met ingang van 01-01-2016 afgeschaft. NIEGG wordt niet meer als grondexploitaties gezien maar opgenomen onder de materiële vaste activa in de balans. Dit tegen een boekwaarde die nooit hoger ligt dan de huidige marktwaarde.
- De looptijd van in exploitatie genomen bouwgrond (BIE) mag maximaal 10 jaar bedragen. Indien toch langer dan moet uw raad dit expliciet besluiten en motiveren, inclusief aanvullende beheersmaatregelen. De grondexploitaties moeten jaarlijks worden geactualiseerd.
- De rente die mag worden toegerekend aan grondexploitaties is vanaf 2016 beperkt tot de werkelijk betaalde rente over het vreemd vermogen en sluit daarmee als uitgangspunt in belangrijke mate aan bij de fiscale regelgeving.
- Voor het treffen van een verliesvoorziening is het verplicht bij de berekening van de contante waarde uit te gaan van het maximaal meerjarig streefpercentage van de Europese Centrale Bank voor de inflatie binnen de Eurozone. Op dit moment (maart 2016) is dit streefpercentage (verdisconteringsvoet) maximaal 2%.
- Sparen voor niet aan de grondexploitatie toerekenbare bovenwijkse voorzieningen die later worden aangelegd (na afsluiting van de grondexploitatie), is nog steeds mogelijk. Dit kan echter niet meer via een toevoeging aan een voorziening bovenwijkse voorzieningen, maar kan plaatsvinden via een bestemmingsreserve. Wanneer bij afsluiting van de grondexploitatie een positief resultaat bestaat, kan (een deel van) dit resultaat via resultaatbestemming worden toegevoegd aan een bestemmingsreserve bovenwijkse voorzieningen.
- Wanneer nog geen grondexploitatie is vastgesteld, is het onder voorwaarden mogelijk, voorbereidingskosten te activeren als kosten van onderzoek en ontwikkeling.

5. FINANCIEEL (MEER)JAREN-PERSPECTIEF

5.1 Inleiding

Op basis van de door uw raad vastgestelde Financiële verordening 2007 legt uw raad in de kadernota de kaders vast voor het komende begrotingsjaar en de drie volgende jaren. De nota vormt daarmee een jaarlijkse herijking van het beleid over een planperiode van vier jaar. In dit onderdeel van de nota wordt ingegaan op de financiële positie. Het beeld is gebaseerd op het bestaande financieel beleid dat u in de begroting 2016 hebt vastgesteld. We tonen thans de meest actuele positie.

5.2 Financieel perspectief beleid- en financiële begroting 2017

5.2.1 Uitgangspositie 2016

Het meerjarenperspectief 2016-2019 liet in het raadsvoorstel, behorende bij de begroting 2016 positieve eindsaldi zien voor de jaren 2016-2019. Met de toevoeging van de jaarschijf 2020 is dit beeld als volgt.

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Begroting 2016-2019	143.720	156.145	155.125	155.125

5.2.2 Autonome ontwikkelingen

Na de behandeling en vaststelling van de Beleidsbegroting 2016 is er sprake van verschillende autonome ontwikkelingen. Deze vloeien voort uit externe (algemene) autonome ontwikkelingen of ontwikkelingen in bestaand beleid, waarmee in de begroting 2017 en volgende jaren rekening moet worden gehouden. Deze ontwikkelingen zijn toegelicht in hoofdstuk 2 respectievelijk 5 van deze kadernota. Per saldo vallen deze, zoals hierboven al gemeld negatief uit.

Er wordt rekening gehouden met een inschatting van de per saldo positieve uitkomsten van de Meicirculaire 2016 in verband met een verwachte positieve ontwikkeling in de algemene uitkering Gemeentefonds. Daarbij gaat het onder meer om 50% van de toegezegde uitkering tweede fase onderhoud Gemeentefonds (herverdeling gemeentefonds).

Het totaalbeeld van het financieel meerjarenperspectief ziet er, rekening houdend met een aantal dekkingsoplossingen, samengevat als volgt uit:

Onderdeel		2017	2018	2019	2020
Begroting 2016-2019		143.720	156.145	155.125	155.125
Algemene autonome ontwikkelingen					
Loonmaatregelen		-160.000	-160.000	-160.000	-160.000
Prijscompensatie/indexering incl DOWR/Verbonden partijen		-70.000	-70.000	-70.000	-70.000
Kapitaallasten					20.000
Stelpost financiering		50.000	50.000	50.000	50.000
Rentetoerekening aan grexen		-170.500	-170.500	-170.500	-170.500
Renteomslagpercentage algemeen (riool/afval)		-75.400	-75.400	-75.400	-75.400
Subtotaal algemene autonome ontwikkelingen		-425.900	-425.900	-425.900	-405.900
Ontwikkelingen Algemene uitkering (MC2016/SC2016)					
2e fase onderhoud gemeentefonds (2/3-deel * 50%)		138.370	146.550	167.000	167.000
Accres		-62.000	-21.000	-145.000	-250.000
Aanpassing aantallen etc		144.000	181.000	208.000	207.000
Ontwikkeling WOZ-waarde		17.000	18.000	18.000	6.000
Subtotaal ontwikkelingen AU mc/sc 2016		237.370	324.550	248.000	130.000
Ontwikkelingen bestaand beleid					
Onderhoud openbare ruimte (IBOR)	1	-122.000	-122.000	-122.000	-122.000
Watersysteemheffing	1	-5.000	-5.000	-5.000	-5.000
Effect gemeentelijk rioleringsplan 2016-2020/btw	1	28.000	28.000	28.000	28.000
Effect gemeentelijk rioleringsplan 2016-2020/financiering	1	-14.000	-38.000	-49.000	-52.000
Onderhoudsrechten begraafplaatsen	1	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000
Bijdrage Veiligheidsregio IJsselland	2	154.000	154.000	154.000	154.000
Dividend Wadinko	3		30.000	30.000	30.000
Intrekking Regels medegebruik en verhuur schoolgebouwen	5	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
Onderhoud hek kinderboerderij Olst	6	-2.250	-2.250	-2.250	-2.250
Desintegratiekosten De Welters	6	-34.040	-29.920	-25.790	-22.005
Formatie griffie	9	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
Bestuursopdracht uitvoering werk en inkomen	7	-150.000	-150.000	-150.000	-150.000
Budgetten informatievoorziening	B	-5.700	-5.700	-5.700	-5.700
Bijdrage DOWR ICT	B	-38.410	-38.410		
Bijdrage DOWR ICT, autonome ontwikkelingen	B	-10.000	-10.000		
Bijdrage DOWR PSA	B	-15.361	-15.361		
Heffing Onroerende zaakbelasting	F	40.000	40.000	40.000	40.000
Onderhoud openbare ruimte: areaal		-39.000	-39.000	-39.000	-39.000
Subtotaal bestaand beleid		-240.761	-230.641	-173.740	-172.955
Dekking bestaand beleid					
Sociaal Domein	7	30.000	30.000	30.000	30.000
Budget voormalig personeel	B	34.040	29.920	25.790	22.005
Subtotaal dekking bestaand beleid		64.040	59.920	55.790	52.005
Oplossingen bestaand beleid					
Dekking sociaal domein	7	120.000	120.000	120.000	120.000
Inzet bestaande budgetten	F	3.500	3.500	3.500	3.500
Onderhoud openbare ruimte: areaal		39.000	39.000	39.000	39.000
Subtotaal oplossingen bestaand beleid		162.500	162.500	162.500	162.500
Totaal concept begroting 2017-2020		-59.031	46.574	21.775	-79.225

Hieronder volgt een toelichting op de diverse posten.

Loonmaatregelen

In de begroting 2017-2020 dient rekening gehouden met de gevolgen van de nieuwe cao gemeenten (in totaal 3,4% stijging van de lonen) en stijging van sociale lasten. Het gaat totaal om een structureel bedrag van € 160.000.

Prijscompensatie/indexering

Voor prijscompensatie wordt in principe 0% gehanteerd, tenzij contractueel anders is overeengekomen. Op basis van alle contractuele afspraken dient rekening gehouden te worden met een prijscompensatie van € 70.000 structureel.

Kapitaallasten

Op basis van de begroting 2016 wordt ingeschat dat in 2020 sprake is van een vrijval van kapitaallasten als gevolg van afschrijven.

Financiering/rentetoerekening/renteomslag

De wijzigingen in het Besluit begroting en verantwoording (Bbv) met betrekking tot de te hanteren rentepercentages en toerekening van rente en de financiële effecten daarvan zijn voor de rentetoerekening aan grondexploitaties en het te hanteren omslagrentepercentage op basis van de stand van zaken van de jaarrekening 2015 doorgerekend. In de Begroting 2016-2019 was vooruitlopend op deze ontwikkelingen en mogelijke ontwikkelingen in het rentepercentage al structureel tweemaal € 50.000 geraamd.

Bij de wijzigingen van het Bbv en de invoering van Vennootschapsbelasting (Vpb) voor de lagere overheden is de toerekening van rente een belangrijk aandachtspunt.

Hoe met ingang van 1 januari 2016 met rente dient te worden omgegaan bij de grondexploitatie staat beschreven in de notitie grondexploitaties 2016, die de commissie BBV heeft uitgebracht.

In de notitie rente 2017 van dezelfde commissie BBV wordt ingegaan op de verwerking van de rentelasten en -baten in de begroting en jaarstukken vanaf begrotingsjaar 2017.

De belangrijkste Bbv-wijzigingen welke invloed hebben op de (omslag)rente zijn:

- Er mag geen rente over het eigen vermogen aan de grondexploitatie worden toegerekend. De rente aan de grondexploitatie wordt toegerekend op basis van het gewogen gemiddelde rentepercentage van de bestaande leningenportefeuille van de gemeente, naar verhouding vreemd vermogen/totaal vermogen, indien geen sprake is van projectfinanciering.
- De niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) maken geen onderdeel meer uit van de grondexploitatie, maar vormen een balanspost voor de algemene dienst. De over deze balanspost toegerekende (omslag)rente vormt een kostenpost voor de begroting.
- Als er een rentevergoeding over het eigen vermogen wordt berekend, dan is deze vergoeding maximaal het rentepercentage dat is gebaseerd op het gewogen samenstel van de externe rentelasten over de lang en kort aangetrokken financieringsmiddelen.
- De rente die aan de taakvelden (voorheen beleidsproducten) wordt doorbelast, wordt toegerekend op basis van een omslagrente. De omslagrente mag op een veelvoud van een half procent worden afgerond. De omslagrente mag maximaal 0,5% afwijken van het werkelijke rentepercentage dat aan de taakvelden moet worden toegerekend.

Een nadere analyse van de budgettaire gevolgen van de gewijzigde rentetoerekeningssystematiek voor de begroting 2017-2020 wordt de komende maanden uitgevoerd. Vooruitlopend op de analyse hebben we al wel een eerste inschatting gemaakt van de financiële gevolgen op basis van de begrotingscijfers 2016-2019 en de voorlopige uitkomst van de jaarrekening 2015. De rentetoerekening aan de grondexploitaties bedraagt structureel € 220.500. Rekening houdend met de al in de begroting opgenomen stelpost van € 50.000 dient in het meerjarenperspectief gerekend te worden met een structureel bedrag van € 170.500. De andere stelpost in de begroting (Stelpost financiering) ter hoogte van € 50.000 structureel kan vrijvallen.

Bij het opstellen van de begroting 2017 komen wij met een actualisering van de budgettaire gevolgen, waarbij onderstaande punten nog van invloed kunnen zijn op het uiteindelijke resultaat:

- Definitieve jaarrekeningcijfers 2015 (na accountscontrole).
- Gewijzigde saldo verliesvoorziening grondexploitatie.
- Het geprognosticeerde financieringstekort 2017-2020 en de rente hierover.
- De rente van nog te activeren investeringen m.b.t. afval.

Wij verwachten bij de actualisering geen substantiële verschillen.

Ontwikkeling algemene uitkering Gemeentefonds

In deze kadernota wordt op basis van de Meicirculaire 2016 rekening gehouden met een positieve ontwikkeling uit het Gemeentefonds 2016 (ten opzichte van de september/decembercircularis 2015). De bij de berekening van de algemene uitkering gehanteerde eenheden van de verdelingsmaatstaven en het accres zijn geactualiseerd.

De landelijke ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Volgens het systeem van 'samen de trap op en samen de trap af' hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. De jaarlijkse toename of afname van het gemeentefonds, voortvloeiend uit de trap op trap af-methode wordt het accres genoemd. Het accres voor het uitkeringsjaar 2016 valt per saldo negatief uit. Dit komt in hoofdzaak door de nominale ontwikkeling van de meicirculaire 2016 ten opzichte van de septembercircularis 2015 (lagere inflatie).

In de meicirculaire zijn ook (positieve) taakmutaties opgenomen (onder meer met betrekking tot de 3D's). Deze worden budgettair neutraal in de diverse programma's in de begroting verwerkt.

Er is rekening gehouden met 50% van de toegezegde uitkering tweede fase onderhoud Gemeentefonds (herverdeling gemeentefonds). Uit oogpunt van voorzichtigheid (vanwege landelijke discussie tussen de grote gemeenten en BZK) hebben wij nog geen rekening gehouden met een volledige uitkering in het kader van de tweede fase onderhoud.

Heffing onroerendzaakbelasting

In de begrotingsrichtlijnen wordt voorgesteld voor de raming 2017 voor de ozb-tarieven uit te gaan van een opbrengststijging van 1%, gebaseerd op de gegevens van het Centraal Planbureau (CPB) vanwege de optredende inflatie. In de begrotingsrichtlijnen (hoofdstuk 6.3) is aangegeven, waarop het percentage is gebaseerd.

5.2.3 Totaaloverzicht autonome ontwikkelingen meerjarenraming 2017-2020

Het totaalbeeld ziet er samengevat als onderstaand uit. Daarin is een aantal posten voor dekking binnen bestaand beleid opgenomen (zie overzicht op pag. 27).

Onderdeel	2017	2018	2019	2020
Totaal concept begroting 2017-2020	-59.031	46.574	21.775	-79.225

Dit betekent dat de (meerjaren)begroting 2017-2020 op basis van de externe (algemene) autonome ontwikkelingen en ontwikkelingen in bestaand beleid in de eerste en de laatste jaarschijf niet in evenwicht is. Voor de (eerste) jaarschijf 2017 en voor de jaarschijf 2020 zal structureel dekking gevonden moeten worden om daarmee te voldoen aan de toezichtregels van de provincie. Bij de begroting 2017 zullen wij met aanvullende dekkingsvoorstellen komen om in ieder geval de begroting 2017 sluitend te maken en de jaarschijf 2020 structureel sluitend.

5.2.4 Nieuwe beleidsambities

Na de vaststelling van de meerjarenbegroting 2016-2019 hebben zich nieuwe beleidsambities voor het komende jaar aangediend. Deze zijn toegelicht in hoofdstuk 2 bij de diverse programma's. Binnen deze categorie is een onderscheid in prioritering te maken tussen nieuw beleid, waarvan wij de uitvoering bij aanwezigheid van voldoende middelen noodzakelijk vinden en overig nieuw beleid, waarover keuzes gemaakt kunnen worden afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende middelen.

De lasten van de nieuwe ambities bedragen:

Onderdeel		2017	2018	2019	2020
Noodzakelijk nieuw beleid					
Voorbereiding omgevingswet	1	-137.000			
VTH applicaties RUD, leefomgeving	1	-31.000			
Invoering wet VTH/kwaliteitsborging	1	-31.500			
Uitvoering Wet banen	7	-25.000	-50.000	-50.000	-75.000
Experimenten Sociaal Domein	7	-147.407	-147.407	-147.407	-147.407
Uitvoering programma Digitaal werken	B	-73.300	-32.200	-32.200	-32.200
Dekking noodzakelijk nieuw beleid					
Sociaal Domein	7	25.000	50.000	50.000	75.000
Sociaal Domein	7	147.407	147.407	147.407	147.407
Totaal noodzakelijk nieuw beleid					
		-272.800	-32.200	-32.200	-32.200
Begroting 2017-2020 incl noodzakelijk nieuw beleid		-331.831	14.374	-10.425	-111.425
Oplossingen noodzakelijk nieuw beleid					
Storting reserve wachtgeldverplichting wethouders	9			45.000	45.000
Verhogen dividend Rova	F	25.000			
Reserve nader te bestemmen middelen	F	137.000			
Totaal oplossingen noodzakelijk nieuw beleid					
		162.000	0	45.000	45.000
Begroting 2017-2020 incl noodzakelijk nieuw beleid en oplossingen					
		-169.831	14.374	34.575	-66.425

Onderdeel		2017	2018	2019	2020
Gewenst nieuw beleid					
Onderhoud openbare ruimte (IBOR)	1	-350.000			
Onderhoud openbare ruimte (IBOR)	1	-165.000	-165.000	-165.000	-165.000
Onderhoud openbare ruimte (IBOR)	1			-20.300	-40.180
Toezicht openbare ruimte/BOA's	2	-19.000	-19.000	-19.000	-19.000
Onderwijshuisvesting	5	-107.000	-107.000	-107.000	-107.000
Overheidsparticipatie/formatie	9	-50.000	-50.000	-50.000	-50.000
DOWR ICT	B				
Doorontwikkeling dienstverlening/digitaal werken	B	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000
Dekking gewenst nieuw beleid					
Totaal gewenst nieuw beleid		-716.000	-366.000	-386.300	-406.180
Begroting 2017-2020 incl gewenst nieuw beleid		-885.831	-351.626	-351.725	-472.605

5.2.5 Ontwikkeling financieel (meer)jarenperspectief

Naast de geschetste autonome ontwikkelingen leggen de wensen voor nieuw beleid een flink beslag op de gemeentelijke middelen.

Wat de uitkomsten van de septembercirculaire worden, is nog niet bekend. Mogelijk zal de toegezegde uitkering tweede fase onderhoud Gemeentefonds leiden tot een hogere algemene uitkering uit het Gemeentefonds dan waarvan wij op dit moment uitgaan. In het perspectief houden wij rekening met 50% van de uitkering. Afhankelijk van de nog beschikbaar te komen extra middelen zal een keuze gemaakt kunnen worden over de prioritering in de wensen voor nieuw beleid. De uitkomsten van de septembercirculaire zouden daaraan mogelijk kunnen bijdragen als de overige 50% wordt uitgekeerd.

Rekening houdend met bovenstaande ontwikkelingen en wensen voor noodzakelijk nieuw beleid, ziet het meerjarenperspectief Begroting 2017-2020 er samengevat als volgt uit.

Onderdeel		2017	2018	2019	2020
Totaal concept begroting 2017-2020		-59.031	46.574	21.775	-79.225
Totaal noodzakelijk nieuw beleid		-272.800	-32.200	-32.200	-32.200
Totaal oplossingen noodzakelijk nieuw beleid		162.000	0	45.000	45.000
Begroting 2017-2020 incl noodzakelijk nieuw beleid en oplossingen		-169.831	14.374	34.575	-66.425

Dit betekent dat de (meerjaren)begroting 2017-2020 op basis van de externe (algemene) autonome ontwikkelingen, ontwikkelingen in bestaand beleid en het noodzakelijk nieuw beleid met de voorgestelde oplossingen in de eerste en de laatste jaarschijf niet in evenwicht is.

Als het gewenste nieuw beleid aan dit perspectief wordt toegevoegd, ontstaat het volgende beeld:

Totaal gewenst nieuw beleid		-716.000	-366.000	-386.300	-406.180
Begroting 2017-2020 incl gewenst nieuw beleid		-885.831	-351.626	-351.725	-472.605

Dit beeld laat een meerjarenbegroting zien die niet in evenwicht is. Om alle nieuwe wensen te kunnen uitvoeren zullen dekkingsmiddelen gevonden moeten worden.

5.2.6 Oplossingen nieuw beleid

Afhankelijk van de nog beschikbaar te komen extra middelen zal een keuze gemaakt kunnen worden over de prioritering in de wensen voor nieuw beleid.

Binnen alle categorieën is gezocht naar dekkingsoplossingen. Zowel voor de categorie autonome ontwikkelingen, bestaand beleid als noodzakelijk nieuw beleid. Gelet op het geschetste meerjarenperspectief zullen keuzes gemaakt moeten worden.

Zowel de uitkomsten van de meicirculaire als de septembercirculaire zouden daaraan mogelijk kunnen bijdragen.

Enkele oplossingen worden genoemd in onderstaand overzicht. Ook kan gedacht worden aan een extra Ozb verhoging. Daarbij geldt dat 1% extra verhoging € 40.000 structureel oplevert.

Oplossingen noodzakelijk nieuw beleid				
Verlagen budget Overheidsparticipatie	25.000	25.000	25.000	25.000
Dekking investeringsreserve of BSV gelden nw tranche	350.000			
Totaal oplossingen gewenst nieuw beleid	375.000	25.000	25.000	25.000
Begroting 2017-2020 incl gewenst nieuw beleid en oplossingen	-510.831	-326.626	-326.725	-447.605

Dit beeld laat een meerjarenbegroting zien die niet in evenwicht is. Om de nieuwe wensen te kunnen uitvoeren zullen dekkingsmiddelen gevonden moeten worden.

In de afgelopen jaren zijn er vier stevige heroverwegingsronden geweest. Tegelijkertijd kunnen we constateren dat de uitvoering van het coalitieakkoord op schema ligt. Hiervoor wordt verwezen naar de midtermreview. We zijn in staat om een groot deel van de tegenvallers op te vangen c.q. de autonome ontwikkelingen te verwerken, o.a. de wijziging van de rentetoerekening in verband met de gewijzigde Bbv en de opvang van externe algemene autonome ontwikkelingen, maar niet alle. Wij stellen voor de aangegeven categorieën: algemene autonome ontwikkelingen, de ontwikkelingen algemene uitkering, de ontwikkelingen bestaand beleid alsmede de dekking en oplossingen bestaand beleid (de tabel onder 5.2.2) als kader te verwerken in de ontwerpbegroting 2017-2020 met de kanttekening dat wij in deze begroting met aanvullende dekkingsvoorstellen zullen komen om in ieder geval de begroting 2017 en de jaarschijf 2020 structureel sluitend te maken.

Zoals gezegd is er nog onduidelijkheid over de uitkomsten van het Gemeentefonds in de septembercirculaire. Dit betekent dat de nieuwe wensen (inclusief de door ons noodzakelijk geachte), die afgelopen maanden zijn onderbouwd en waarvan er een aantal aan uw raad zijn voorgelegd, op dit moment nog niet tot duidelijkheid kunnen worden gebracht. Stap voor stap zullen wij onder de gegeven omstandigheden werken aan dekkingsoplossingen met behoud van een sluitend meerjarenperspectief. Met uw raad willen wij bij de behandeling van deze kadernota opiniërend spreken over mogelijke oplossingen voor de dekking van de nieuwe wensen. Daarbij kan gedacht worden aan het bijstellen van de ambities, een vijfde heroverweging of een lastenverhoging. Deze mogelijke oplossingen worden dan door ons betrokken in het dekkingsvoorstel bij de begroting 2017. Uitgangspunt is een sluitende begroting van de jaarschijven 2017 en 2020. Het is mogelijk dat, gelet op het geschetste meerjarenperspectief, niet alle wensen gehonoreerd kunnen worden. Bij de vaststelling van de begroting 2017 zal dat blijken.

6. BEGROTINGSRICHTLIJNEN

6.1 Toetsingsaspecten Gedeputeerde Staten begroting 2017-2020

Criteria repressief toezicht in 2017

Het college van Gedeputeerde Staten heeft in haar rol van toezichthouder op de gemeentefinanciën criteria vastgesteld voor repressief toezicht op de begroting 2017. Deze brief is aan uw raad voorgelegd in de vergadering van 18 april 2016.

Uitgangspunten om voor het begrotingsjaar 2017 voor het repressieve toezicht in aanmerking te komen zijn:

De Begroting 2017 moet voldoen aan:

1. het structurele en reële evenwicht. Als dat niet het geval is, dient de meerjarenraming aannemelijk te maken dat dit evenwicht uiterlijk in 2020 tot stand zal komen;
2. de Jaarrekening 2015 behoort structureel en reël in evenwicht te zijn. Indien de jaarrekening niet in evenwicht is, zal het structureel tekort worden betrokken bij het onderzoek door de provincie van de Begroting 2017. Dit betekent dat in de jaarrekening inzicht moet worden gegeven in het structurele en incidentele aandeel van het tekort.

De vastgestelde Jaarrekening 2015 en de Begroting 2017 dienen tijdig, respectievelijk vóór 15 juli en 15 november 2016, aan Gedeputeerde Staten te zijn gezonden.

Het begrip structureel evenwicht houdt in dat in de begroting jaarlijks de structurele lasten gedekt worden door structurele baten. Het begrip reël evenwicht houdt in dat onderzoek wordt gedaan naar de realiteit van de ramingen, met andere woorden of de ramingen als geloofwaardig kunnen worden beschouwd. Daarnaast controleert de provincie of de begroting/meerjarenraming volledig is.

(Geen) opschuivend sluitend meerjarenperspectief

Indien de Begroting 2017 structureel en reël niet in evenwicht is, maar aannemelijk is gemaakt dat dit evenwicht in de meerjarenraming (2020) tot stand wordt gebracht, dan zal de provincie aandacht tijdens het begrotingsproces 2018 aan uw gemeente extra aandacht geven. Met extra aandacht bedoelt de provincie dat zij controleert of er sprake is van een opschuivend sluitend meerjarenperspectief, met andere woorden of de gemeente problematiek doorschuift.

Algemene Uitkering

De provincie gaat er bij de beoordeling van de begroting vanuit dat hierin tenminste de mei/junicirculaire 2016 is verwerkt. Er kan ook uitgegaan worden van de uitkomsten van de septembercirculaire. Wanneer daarvoor wordt gekozen, dan is van belang dat hierin een consistent beleid wordt gevoerd.

Grondexploitaties

Volgens het BBV (mede gebaseerd op algemene economische beginselen) moeten verliezen van grondexploitaties onmiddellijk en voor het gehele bedrag genomen worden op het moment dat deze bekend zijn. Het activeren van tekorten is niet toegestaan. Dit kan leiden tot een negatieve algemene reserve. Wanneer de algemene reserve negatief wordt, moet de gemeente deze negatieve stand van de algemene reserve binnen de termijn van de meerjarenraming wegwerken. Lukt dit niet, dan komt de gemeente onder preventief toezicht.

Onderhoud kapitaalgoederen

Bezuinigingen op het jaarlijks en groot onderhoud worden door de provincie alleen positief beoordeeld, indien aannemelijk wordt gemaakt dat het verlagen van het kwaliteitsniveau van het onderhoud van de kapitaalgoederen niet zal leiden tot achterstallig onderhoud en/of onveilige situaties. Daarnaast zal een actualisatie van het beheerplan op basis van de door de raad vastgestelde verlaging van het kwaliteitsniveau noodzakelijk zijn. Er is sprake van een ondergrens voor wat betreft het vast te stellen onderhoudsniveau van kapitaalgoederen. Dit is het minimale

niveau, waarop nog geen kapitaalvernietiging plaatsvindt en/of er geen sprake is van onveilige situaties. Het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Wateren Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW) heeft dat minimale niveau voor wegenonderhoud bepaald en getypeerd met niveau C.

De paragraaf onderhoud kapitaalgoederen moet conform de voorschriften van het BBV worden opgesteld. Achterstallig onderhoud, moet, tezamen met de financiële vertaling hiervan, hierin worden opgenomen. Ook moeten de maatregelen, die getroffen worden om de achterstanden in te halen, benoemd worden.

De provincie heeft het afgelopen jaar geconstateerd dat in een aantal gevallen sprake is van een substantiële vermindering van de omvang van de onderhoudsvoorzieningen voor kapitaalgoederen. Voor zover dit een gevolg is van bijgestelde beheerplannen is dit verklaarbaar en acceptabel. Is er echter geen sprake van nieuw of aanvullend beleid en strookt de omvang van de budgetten of de toevoeging aan de voorziening niet met de op basis van het beheerplan benodigde budget, dan merkt de provincie dit aan als een onvolledige of niet realistische raming.

De provincie attendeert erop dat lasten van groot onderhoud kapitaalgoederen op twee manieren verwerkt kunnen worden in de begroting/jaarrekening:

1. De lasten worden in het jaar van uitvoering direct ten laste van de exploitatie gebracht.
2. De lasten komen ten laste van een vooraf gevormde voorziening (artikel 44 lid 1c BBV) In het geval de lasten gelijkmatig verdeeld worden over verschillende begrotingsjaren.

Het BBV kent dus niet de mogelijkheid om onderhoudslasten via een bestemmingsreserve te egaliseren. De provincie accepteert (in overleg) echter een redelijke termijn om de (tijdelijke) oplossing te 'repareren'. In het geval het groot onderhoud kapitaalgoederen wordt geëgaliseerd via een bestemmingsreserve groot onderhoud kapitaalgoederen, zal de provincie de onttrekking aan deze bestemmingsreserve aanmerken als incidentele dekking. Dat heeft dan gevolgen voor het structureel begrotingssaldo.

Vluchtelingen en statushouders

De toestroom van vluchtelingen naar Nederland is de afgelopen periode sterk toegenomen. Voor de huisvesting van statushouders - vluchtelingen die een verblijfsstatus hebben gekregen - is de gemeente verantwoordelijk. Naast het zorgen voor voldoende woningen, is het tevens van belang om in de begroting 2017-2020 rekening te houden met extra lasten (en evt. ook baten) die voortvloeien uit de opname van statushouders in uw gemeente. Hierbij kan gedacht worden aan huisvestingskosten, maar ook aan hogere lasten voor sociale voorzieningen.

Gemeenschappelijke regelingen

De provincie constateert dat de gemeenschappelijke regelingen nog te veel de aandacht leggen bij de jaarbegroting. De meerjarenraming geeft nog te weinig inzicht in de te verwachten ontwikkelingen en wat de deelnemende gemeenten meerjarig verwachten aan gemeentelijke bijdragen. De deelnemende gemeente is primair verantwoordelijk voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling. Het is van belang dat de deelnemende gemeente voldoende sturing en regie ontwikkelt richting de gemeenschappelijke regeling door bijvoorbeeld een afdoende meerjarenbeleidsplan. De financiële consequenties, die hieruit voortvloeien, kunnen worden verwerkt in de meerjarenraming. Dit geldt ook voor de loon- en prijsstijgingen, die kunnen worden verwerkt in de meerjarenraming. De provincie adviseert toe te zien op een reële en volledige meerjarenraming bij uw gemeenschappelijke regelingen.

6.2 Herziening Besluit begroting en verantwoording (BBV)

Op advies van de adviescommissie vernieuwing BBV (commissie Depla) is het Besluit begroting en verantwoording (BBV) herzien. Het doel is een versterking van de horizontale sturing door de raad. De BBV-wijzigingen gaan in met ingang van de begroting 2017 met uitzondering van de Wet modernisering Vpb-plicht (vennootschapsbelasting overheidsondernemingen) en de gevolgen

daarvan voor de verantwoording van de grondexploitatie. Deze hebben een ingangsdatum met terugwerkende kracht van 1 januari 2016.

Deze wijzigingen richten zich op (onder meer):

- a) Een uniforme indeling in 51 taakvelden. Daarmee komt de huidige indeling in beleidsproducten te vervallen. In de begroting respectievelijk de jaarrekening wordt een totaaloverzicht gepresenteerd met geraamde dan wel gerealiseerde baten en lasten per taakveld en het verdelingsprincipe op basis waarvan de taakvelden over de programma's zijn verdeeld. Omdat de taakvelden opnieuw verdeeld gaan worden over de huidige programma's in de begroting zullen de geraamde lasten en baten niet goed vergelijkbaar zijn met voorgaande jaren. In de begroting 2017 zullen wij de consequenties concreet toelichten.
- b) Een uniforme basisset van beleidsindicatoren: gekoppeld aan de uniforme taakvelden is in de wijziging een basisset van beleidsindicatoren voorgeschreven. Met deze indicatoren moet uw raad een oordeel kunnen vormen over de behaalde beleidsresultaten uit het verleden en een inschatting kunnen maken van de te behalen resultaten in de toekomst (sturen op de effecten van beleid). Daarnaast verbeteren de indicatoren het inzicht in de begroting en zijn ze zeer geschikt voor de vergelijkbaarheid van beleidsprestaties tussen gemeenten.
- c) Verbeterde informatie over verbonden partijen: voor een adequate verantwoording hoe verbonden partijen bijdragen aan de realisatie van de doelstelling van programma's is inzicht nodig in de concrete beleidsprestaties van deze partijen. De prestaties van de verbonden partijen moeten in de direct betrokken programma's worden opgenomen (meer zicht op de bijdrage van verbonden partijen aan het bereiken van de beleidsdoelstellingen).
- d) Vernieuwing van de accountantscontrole. Het doel van de vernieuwing is om tot een betere controle te komen met ingang van 2018. Beter betekent dat raadsleden en inwoners een goed beeld hebben of de cijfers in de jaarrekening van de gemeente kloppen. Dit is van belang, omdat de discussie in de gemeente en met de raad niet moet gaan over de vraag of de cijfers kloppen, maar over de keuzes die het college maakt.
- e) Een beter inzicht in de kosten van overhead en een eenvoudiger wijze van toerekening van kosten en rentelasten. Om uw raad op eenvoudige wijze meer inzicht in de overhead te geven is voorgeschreven dat in de programmabegroting een apart overzicht wordt opgenomen met de kosten van de overhead. In de programma's zelf worden enkel de baten en lasten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces (zogenaamde directe lasten en baten). Daardoor zullen de totale baten en lasten per programma in de begroting 2017 niet meer goed te vergelijken zijn met die van een jaar daarvoor. Het is niet langer noodzakelijk deze informatie in de paragraaf bedrijfsvoering op te nemen.
- f) Aanpassingen van het stelsel van baten en lasten (waaronder Investerings met maatschappelijk nut en EMU saldo). Om er voor te zorgen dat de kosten van investeringen (gedurende een bepaalde periode) ten laste komen van burgers en bedrijven die er profijt van hebben, is de systematiek van activeren en afschrijven voor alle investeringen gelijk getrokken. Zowel investeringen met een maatschappelijk nut als investeringen met een economisch nut moeten worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur worden afgeschreven. Enige uitzonderingen hierop vormen de investering in kunstvoorwerpen met een cultuur-historische waarde. De verplichting om alle investeringen te activeren volgens de nieuwe methode wordt alleen van toepassing op nieuwe investeringen die na 2017 worden gedaan.
Voor een betere berekening en beheersing van het EMU-saldo is in het BBV voor de uiteenzetting van de financiële positie een geprognosticeerde balans voorgeschreven met daarnaast de berekening van het meerjarige EMU-saldo. Deze geprognosticeerde balans

moet aansluiten op de balans in de jaarrekening. Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU saldo wordt voorgeschreven dat in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing meerjarig een geprognosticeerde balans wordt opgenomen,

- g) De Vpb heffing (vennootschapsbelasting) is een nieuwe last die tot nu toe niet voorkomt in de begroting en jaarrekening. Het gaat een nieuwe post vormen op de balans, omdat de heffing op balansdatum ultimo boekjaar nog niet feitelijk zal zijn verrekend met de Belastingdienst. De Vpb last wordt berekend op basis van de fiscale grondslagen en niet op basis van het bedrijfseconomisch resultaat.

Het uitwerken van de wijzigingen van het BBV en de implementatie ervan vindt plaats in de begroting 2017.

6.3 Begrotingsrichtlijnen 2017-2020

Algemeen

De Beleids- en financiële begroting 2017-2020 wordt gebaseerd op de beleids- en financiële begroting 2016-2019, vastgesteld door uw raad d.d. 9 november 2015, inclusief de begrotingswijzigingen tot en met de 1^e bestuursrapportage 2016.

Loonkostenmutatie gemeentepersoneel

De loonkosten van het gemeentepersoneel worden gebaseerd op de vastgestelde formatie (peildatum mei 2016). Hierin zijn begrepen de maatregelen die 'in formatieve zin' zijn genomen voortvloeiende uit de heroverweging 2013 fase 4. De loonkosten voor 2017 zijn berekend op basis van de afspraken in de CAO Gemeenten over 2016 en die doorlopen tot 1 mei 2017. Hierbij is uitgegaan van de meest recente pensioenpremies en werkgeversbijdragen (peildatum mei 2016), de feitelijke salarissen van de vastgestelde salarisschalen in 2017 én rekening houdend met de door het college van burgemeester en wethouders genomen besluiten met rechtspositionele consequenties. Voor het jaar 2017 wordt rekening gehouden met een stijging met 1% van de sociale lasten en pensioenen (de werkgeverslasten).

De huidige CAO Gemeenten loopt door tot en met april 2017. Er is nog geen rekening gehouden met de nieuwe CAO die vanaf mei 2017 ingaat, omdat tegenover de te verwachten loonkosten nu nog geen inkomsten staan vanuit het Gemeentefonds. De ontwikkelingen hiervan worden bij de bestuursrapportage 2017 gevolgd.

Prijsmutatie (algemeen)

Voor 2016 wordt de prijsontwikkeling en daarmee de indexering ingeschat op 1%. Deze indexering is gebaseerd op het Indexcijfer voor Materiële OverheidsConsumptie (IMOC), zoals opgenomen in het Centraal Economisch Plan (CEP 2016) van het Centraal Planbureau, dat in maart 2016 is gepubliceerd. Gelet op de financiële positie van onze gemeente en de langzaam herstellende Nederlandse economie wordt voorgesteld rekening te houden met een prijsmutatie van 0% voor 2016, met uitzondering van de contractueel afgesproken prijsmutaties. De 0% prijsmutatie is ook van toepassing op subsidies, die gemeente verstrekt aan instellingen, verenigingen, etc.

De meerjarenraming wordt opgesteld op basis van constante prijzen. Dit betekent dat de meerjarenraming wordt gebaseerd op het prijsniveau van het begrotingsjaar en er in latere jaren geen verdere indexering wordt toegepast.

Loonkosten- en prijsmutatie professionele welzijnsinstellingen

Voor compensatie van de loonkostenmutatie van primaire voorzieningen gelden ten opzichte van 2016 de landelijke richtlijnen voor de CAO Welzijn en CAO bibliotheek (publicatie VNG). De 0 % prijsmutatie geldt ook voor verstrekte subsidies aan instellingen voor primaire voorzieningen.

Bijdrage aan gemeenschappelijke regelingen/samenwerkingsverbanden

Er wordt uitgegaan van de door de gemeenschappelijk regelingen/samenwerkingsverbanden laatst vastgestelde (meerjaren)begroting (2016 of 2017) en de wijzigingen daarop op basis van de door de samenwerkingsverbanden vastgestelde begrotingswijzigingen, tenzij er andere afspraken zijn gemaakt.

Eventuele financiële consequenties van besluitvorming door de regio (waaronder DOWR-bedrijfsvoering) die buiten het genoemde kader vallen worden afzonderlijk gemeld bij de behandeling van de Beleids- en financiële begroting 2017.

Algemene heffingen

A. Gemeentelijke belastingen (algemene middelen)

1. Onroerendezaakbelastingen

Eigenarenbelasting woningen en eigenaren- en gebruikersbelasting niet-woningen

Alle onroerende zaken worden jaarlijks gewaardeerd. Dit heeft dus ook gevolgen voor de ozb-tariefberekeningen. Voorgesteld wordt voor de ramingen 2017 voor de ozb-tarieven uit te gaan van een opbrengststijging van 1%, gebaseerd op het Indexcijfer voor Materiële OverheidsConsumptie (IMOC), zoals opgenomen in het Centraal Economisch Plan (CEP 2016) van het Centraal Planbureau, dat in maart 2016 is gepubliceerd.

2. Toeristenbelasting

Voor de toeristenbelasting is de besluitvorming in het kader van de heroverwegingsoperatie in 2011 en het raadsbesluit van 14 december 2015 betreffende vaststelling belasting verordeningen 2016 het uitgangspunt. Overeenkomstig deze besluiten is het tarief voor 2017 € 0,50 per overnachting.

B. Heffingen en rechten

➤ Rioolheffing

Het uitgebreid Gemeentelijk Rioleringsplan (VGRP) Olst-Wijhe is in 2015 geactualiseerd.

Kaderstelling voor de berekening van de tarieven maakt hier onderdeel van uit. Het uitgangspunt is dat de heffing 100% kostendekkend is voor de totale kosten rioleringszorg.

➤ Afvalstoffenheffing

De tarieven worden gebaseerd op de meest actuele ramingen voor het verzamelen en verwerken van afval. Het uitgangspunt is dat de tarieven 100% kostendekkend zijn. Voorgesteld wordt om de tarieven - zoals gebruikelijk - vast te stellen bij de behandeling van de Beleids- en financiële begroting.

➤ Overige leges, rechten en tarieven

In 2014 is gestart met het onderzoek kostenonderbouwing en kostendekkendheid tarieven. Voor verschillende tarieven is de kostenonderbouwing helder gemaakt en de kostendekkendheid op nieuw beoordeeld. In 2016 vindt hierop een vervolg plaats.

Voor de legestarieven gerelateerd aan de omgevingsvergunningen en de algemeen plaatselijke verordening/bijzondere wetten vormen de raadsbesluiten van 17 november resp. 15 december 2014 het kader.

Voor overige leges, rechten en tarieven voor gemeenschapsvoorzieningen hanteren we voor 2016 een stijgingspercentage van 1%, gebaseerd op gegevens van het Centraal Planbureau (CPB) vanwege de optredende inflatie. Uitzondering hierop zijn de leges waarvan de tarieven wettelijk worden bepaald (zoals tarieven paspoorten en rijbewijzen).

Rentepercentages

Als gevolg van de wijziging van de Bbv gaat de wijze van rentetoerekening wijzigen.

Op basis van de begrotingscijfers 2016 is een voorlopige berekening uitgevoerd wat de mogelijke gevolgen van deze rentetoerekening kunnen zijn. Deze berekeningen worden bij het voorbereiden van de begroting 2017 geactualiseerd aan de hand van de cijfers 2017. Uit de voorlopige berekening 2016 is de verwachting naar voren gekomen dat in de begroting 2016 vast gehanteerde

omslagpercentage van 4% in de begroting 2017 kan dalen naar 3%. Ook voor de berekening van kapitaallasten van toekomstige investeringen wordt het percentage van 3% gehanteerd. Voor de rente van tijdelijk op te nemen financieringsmiddelen met een korte looptijd het zgn. 'kortgeld' wordt voor 2017 1,60 % aangehouden (dit was in de begroting 2016-2019 voor het jaar 2017 2,75%). De rente voor "kortgeld" is op dit moment historisch laag. Er zijn geen aanwijzingen dat daar op korte termijn verandering in komt. Voor het begrotingsjaar 2018 en de volgende jaren wordt voorgesteld 2,75% aan te houden (in aansluiting met de begroting 2016-2019).

Voor de berekening van de zgn. bespaarde rente geldt een percentage van 1,5 % en voor rentebijbeschrijving aan de reserves wordt eveneens een percentage van 1,5% aangehouden.

Verloop inwoners en woningen

Voor berekeningen van het meerjarig financieel perspectief worden onderstaande ramingen aan gehouden. Deze aantallen zijn onder andere van belang voor de berekening van de algemene uitkering en de OZB-ontvangsten.

Tabel verloop inwoners en woningen

Stand per:	Inwoners *)	Woningen **)
1 januari 2016	17.886	7.448
1 januari 2017	17.886	7.498
1 januari 2018	17.886	7.548
1 januari 2019	17.886	7.598
1 januari 2020	17.886	7.648
1 januari 2021	17.886	7.698

*) De stand per 1 januari 2016 is het definitief door het CBS vastgestelde bevolkingscijfer. Voor de jaren 2017-2020 is rekening gehouden met een voorzichtige inschatting van de bevolkingsontwikkeling (gelijk blijvend aantal).

**) De invoering van de BAG (Basisregistratie Adressen en Gebouwen) per 1 januari 2015 heeft gevolgen voor de vaststelling van de gemeentelijke woningvoorraad. In de BAG zijn recreatiewoningen bijvoorbeeld niet apart inzichtelijk, is de capaciteit bijzondere woongebouwen (o.a. bejaardenhuizen) vervallen en wordt een groep wooneenheden (bijv. een studentenflat) als 1 verblijfsobject gezien. De invoering van de BAG heeft gevolgen voor verschillende maatstaven waarop de algemene uitkering uit het gemeentefonds wordt berekend.

De stand per 1 januari 2016 (aantal verblijfsobjecten met een woonfunctie) is gebaseerd op de gegevens verzameling via de Landelijke voorziening Basisregistraties Adressen en Gebouwen (LV BAG). De toename van het aantal woningen (verblijfsobjecten) vanaf 2016 is gebaseerd op de Primos prognose (200 woningen in 4 jaar). De woningtoename is groter dan de bevolkingsontwikkeling. Dit wordt veroorzaakt door de gezinsverdunning per woning.

BIJLAGE MIDTERMREVIEW COALITIEAKKOORD 2014-2018

Dit overzicht heeft als doel ter informatie een midtermreview op hoofdlijnen te geven op de uitvoering van het coalitieakkoord.

Onderwerp	Inhoud	Stand van zaken
Woon- en leefomgeving		
Structuurvisie	Extra aandacht voor een aantal punten in de nog op te stellen Structuurvisie.	Er is inmiddels een geactualiseerde startnotitie aanpak Structuurvisie. Raad februari 2016.
Woonvisie	Aandacht voor een aantal uitgangspunten in de nog op te stellen Woonvisie.	Er is inmiddels een geactualiseerde Woonvisie. Raad mei 2016.
Leefomgeving	De intentie wordt uitgesproken om samen met de provincie de kruising Rijksstraatweg Wijhe/afslag Herxen aan te passen.	Plaatselijk Belang Herxen is in overleg met de provincie.
	Dorpsontwikkelingsplannen en evaluatie kernenbezoeken.	Dit is aan de orde geweest in het Uitvoeringsplan Overheidsparticipatie. Raad 18 april 2016.
	Omarmen van Kracht van Salland.	2015: start van nieuw programma.
	Noordmanshoek: passende invulling, beslissing over bestemming gronden.	We verwachten dat de initiatiefgroep voor de zomer van 2016 met haar ideeën naar buiten komt.
Veiligheid		
Nota integraal veiligheidsbeleid (IV)	Een aantal prioriteiten in het IV beleid.	Er is een nieuwe beleidsnota IV vastgesteld. Raad maart 2016.
Economie, toerisme en recreatie		
Economie	Continuering participatie economische Regio Zwolle is opgenomen in de meerjarenraming. Actief meedenken met ondernemers en die benaderen vanuit "ja, mits in plaats van "nee, tenzij" en als gemeente initiatieven tegen leegstand ruimte geven en faciliteren. Aanleg snel internet.	Geregeld in de begroting van 2015. De actualisatie van de Detailhandelsstructuurvisie vindt in 2016 plaats. Er ligt een overeenkomst om glasvezel in het buitengebied aan te leggen (2016).
Ontwikkelingsplan Recreatie en toerisme (R en T)	Prioriteit aan de actualisering van het ontwikkelplan R en T.	Er is een beleidsvisie vastgesteld. Raad oktober 2015.
Duurzaamheid		
Duurzaamheidsvisie en -programma	Actualisatie: dient tevens aanzet te vormen voor nieuw programma.	Vastgesteld. Raad 26 oktober 2015.
Onderwijs en jeugd		
Jeugdbeleid en jeugdzorg	Maximale inzet voor kwetsbare kinderen en jeugdigen: maatwerk en één cliënt/gezin, één plan, één aanspreekpunt. Zo efficiënt mogelijk organiseren.	Uitvoering coalitieakkoord binnen beleidskaders project 3D's (nieuwe Jeugdwet). Voortgang gerapporteerd in jaarverslag 2015.
Welzijn, sport en cultuur		
Accommodaties	Evaluatie notitie Kulturhusconcept Olst-Wijhe en uitkomsten onderzoek maatschappelijk vastgoed.	Raad december 2015.
Sport- en cultuurbeleid	Evaluatie nota sport- en cultuurstimulering.	Wij hebben de evaluatie vastgesteld in december 2015 en ter kennis gebracht van uw raad.
Werk, inkomen en zorg		
Hervorming huidig	Extra inkomensondersteuning bieden aan de	Wij hebben de nieuwe regels

minimabeleid	meest kwetsbaren en aan kinderen tot 18 jaar.	vastgesteld in december 2015.
Zorg	Doelstelling: beter op elkaar laten aansluiten van individuele wensen/behoefte van hulpvragers op aanbod zorgverleners; voorkomen grote instroom hulpvragen en beter aan laten sluiten van informeel op formeel netwerk. Onderzoek rol dorpsconsulent daarbij. Convenanten met accommodaties, buurthuizen en ander maatschappelijk vastgoed ter stimulering sociale ontmoeting. Waardering voor mantelzorgers en vrijwilligers.	Hiervoor is het beleidsplan Wmo en het beleidskader Individuele voorzieningen Wmo in 2014 vastgesteld. Evaluatie van deze beleidskaders vindt plaats in 2016. Deze activiteit wordt in 2016 uitgevoerd. Er wordt ingezet op het maken van maatwerkafspraken.
Zorg en ondersteuning	Maatwerkoplossingen, zo dicht mogelijk bij de zorgvrager. Benutten eigen kracht zorgvrager, zodat de gemeente alleen ondersteunt waar nodig.	Uitvoering coalitieakkoord binnen beleidskaders project 3D's (nieuwe Wmo 2015). Voortgang gerapporteerd in jaarverslag 2015.
Evaluatie nota ouderenbeleid	Aandachtspunten bij evaluatie.	Raad april 2016.
Dienstverlening		
Visie doorontwikkeling dienstverlening	Er komt een actualisatie, waarbij een aantal punten aan de orde komt.	Gepland in 2016.
Bestuur en communicatie		
Overheidsparticipatie	Meedoen van inwoners wordt gestimuleerd. Andere rol gemeenteraad, college en ambtelijke organisatie met nieuwe overlegvormen: de gemeente doet mee met initiatieven van inwoners. Nieuwe overlegvormen. Eigen verantwoordelijkheid inwoner.	De nota Overheidsparticipatie is vastgesteld. Raad april 2016.
Jongeren en openbaar bestuur	Jongeren laten kennismaken met het openbaar bestuur.	Wij hebben hierover in maart 2016 een besluit genomen. Zie verder in deze Kadernota.
Informatie-uitwisseling en informatiebeveiliging	Informatie-uitwisseling optimaliseren en vaststellen lokaal informatiebeveiligingsbeleid.	Uitvoering coalitieakkoord binnen beleidskaders project 3D's. Er is in DOWR-verband informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld in 2015, waarvoor dit jaar nog een plan van aanpak komt.
Financiën		
Hondenbelasting Aanbiedingsbrief begroting 2015-2018	Hondenbelasting wordt afgeschaft. Uitgangspunt is dat ruimte voor extra middelen voor nieuw beleid opgebracht worden door herprioritering binnen het bestaande beleid of door al aanwezige ruimte in de begroting. Beheersing lastendruk.	Dit is gerealiseerd in 2016. Afwegingsmomenten in de Begrotingsbrieven/Kadernota.